

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ»

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ КОМЕНТАР

*За загальною редакцією
ОНИЩУКА Миколи Васильовича
президента Інституту правової політики,
міністра юстиції України (2007-2010),
доктора юридичних наук, почесного професора
Київського університету права Національної академії наук України,
заслуженого юриста України*

Київ
КП-Сервіс
2012

УДК 347.965(477)

ББК 67.75(4Укр)

3-19



USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

| Проект АгроІнвест

Дане видання здійснене за рахунок коштів Проекту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) “АгроІнвест в Україні”. Зміст розміщених матеріалів відображає позицію авторів і не обов’язково відображає точку зору USAID, Проекту АгроІнвест або Уряду США.

Висловлюємо подяку за сприяння видання Курдельчуку Данилі Марковичу – Голові Громадських рад при Міністерстві юстиції України та Державній реєстраційній службі України, заслуженому юристу України, заступнику Голови Союзу юристів України, президенту Укрінюрколегії.

Відтворення та використання будь-якої частини цього видання у будь-якому форматі дозволяється за умови посилання на джерело.

**Закон України «про безоплатну правову допомогу». Науково-практичний
3-19 коментар.** [текст] / За заг. ред. Оніщука М. В. – К. : КП-Сервіс, 2012. – 100 с.

ISBN 978-611-01-0428-9

У даному науково-практичному коментарі подано постатейний аналіз Закону України “Про безоплатну правову допомогу”, що сприятиме правильному й ефективному його застосуванню.

Коментар буде корисним НГО, які є учасниками громадських рад, мають громадські приймальні та надають безкоштовну правову допомогу, в т.ч. селянам, землевласникам; регіональним органам Мін’юсту та Державної реєстраційної служби України, Центрам надання безоплатної правової допомоги, партнерам Проекту АгроІнвест, які надають юридичну допомогу вразливим землевласникам, правозахисникам; адвокатам, державним службовцям, громадським діячам, а також студентам і викладачам вищих навчальних закладів України - кожному громадянину України та особам без громадянства, з огляду на конституційні гарантії правової допомоги всім, хто перебуває на території України на законних підставах та її потребує.

УДК 347.965(477)

ББК 67.75(4Укр)

ISBN 978-611-01-0428-9

© Оніщук М.В., Клименко О.І., Свентицький В.Ч. та інші, 2012.

© Інститут перехідних суспільств, Інститут правової політики, 2012.

© Проект Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) АгроІнвест, 2012.

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

За загальною редакцією **ОНІЩУКА Миколи Васильовича**, президента Інституту правової політики, міністра юстиції України (2007—2010), доктора юридичних наук, почесного професора Київського університету права Національної академії наук України, заслуженого юриста України.

Клименко Олександр Ігорович — начальник відділу Державної реєстраційної служби України.

Свентицький Володимир Чеславович — голова Правління ВГО «Інститут перехідних суспільств», заступник голови Громадської ради при Державній реєстраційній службі України, кандидат юридичних наук.

Василик Віталій Валентинович — керуючий партнер адвокатської контори «Василик і Євстігнєєв», голова ВГО «Ліга народних адвокатів», адвокат.

Масюк Василь Васильович — партнер юридичної компанії «Делькре-дере», кандидат юридичних наук, адвокат.

Очкольда Микола Геннадійович — керуючий партнер адвокатської контори «Легітимус», член Правління ВГО «Асоціація правників України», голова постійної Комісії з питань державної реєстрації речових прав на нерухоме майно Громадської ради при Державній реєстраційній службі України, адвокат.

Лов'як Світлана Сергіївна — старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ.

Савка Наталія Володимирівна — заступник Голови Ліги народних адвокатів, член Комітету з питань законності, прав людини, регламенту, депутатської діяльності та етики Чернівецької міської ради.

ЗМІСТ

Вступ	7
Закон України «Про безоплатну правову допомогу» постатейний зміст	11
Розділ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	11
Стаття 1. Визначення термінів	11
Стаття 2. Сфера застосування Закону	12
Стаття 3. Право на безоплатну правову допомогу	13
Стаття 4. Гарантії недискримінації осіб у доступі до безоплатної правової допомоги	14
Стаття 5. Принципи державної політики у сфері надання безоплатної правової допомоги	15
Стаття 6. Законодавство України про безоплатну правову допомогу	16
Розділ ІІ. НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ.	18
Стаття 7. Поняття безоплатної первинної правової допомоги	18
Стаття 8. Суб'єкти права на безоплатну первинну правову допомогу	19
Стаття 9. Суб'єкти надання безоплатної первинної правової допомоги	20
Стаття 10. Порядок розгляду звернень про надання безоплатної первинної правової допомоги.	21
Стаття 11. Організація особистого прийому осіб для надання безоплатної первинної правової допомоги	23
Стаття 12. Надання безоплатної первинної правової допомоги спеціалізованими установами, іншими суб'єктами	24
Розділ ІІІ. НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ.	26
Стаття 13. Поняття безоплатної вторинної правової допомоги	26
Стаття 14. Суб'єкти права на безоплатну вторинну правову допомогу	26

Стаття 15. Суб'єкти надання безоплатної вторинної правової допомоги	37
Стаття 16. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги	38
Стаття 17. Повноваження центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги	41
Стаття 18. Порядок подання звернень про надання безоплатної вторинної правової допомоги	46
Стаття 19. Порядок розгляду звернень про безоплатну вторинну правову допомогу	47
Стаття 20. Підстави для відмови в наданні безоплатної вторинної правової допомоги	49
Стаття 21. Надання безоплатної вторинної правової допомоги адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом	51
Стаття 22. Надання безоплатної вторинної правової допомоги на підставі договору	52
Стаття 23. Підстави та порядок припинення надання безоплатної вторинної правової допомоги	53
Стаття 24. Підстави та порядок заміни адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу	55
Стаття 25. Права суб'єктів надання безоплатної вторинної правової допомоги	56
Стаття 26. Обов'язки суб'єктів надання безоплатної вторинної правової допомоги	62

Розділ IV. УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ТА ЇЇ ФІНАНСУВАННЯ. 67

Стаття 27. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері надання безоплатної правової допомоги	67
Стаття 28. Повноваження Міністерства юстиції України у сфері надання безоплатної правової допомоги	68
Стаття 29. Фінансування безоплатної правової допомоги	70

Розділ V. ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ ЩОДО НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ПОСАДОВИХ І СЛУЖБОВИХ ОСІБ. 71

Стаття 30. Оскарження рішень щодо надання безоплатної правової допомоги	71
Стаття 31. Оскарження дій та бездіяльності посадових осіб, які порушують порядок надання безоплатної правової допомоги	75
Стаття 32. Відповідальність за порушення законодавства про безоплатну правову допомогу	75

Розділ VI. ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ	76
--	----

Додатки:

1. Порядок роботи громадської приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги.	81
---	----

2. Положення про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.	85
--	----

Концепція Державної цільової програми формування системи безоплатної правової допомоги на 2013—2017 роки	89
--	----

Інформація про «Інститут правової політики»	98
---	----

Інформація про ВГО «Інститут перехідних суспільств»	99
---	----

Свобода, рівність, братерство — ці лозунги людство віками намагалось втілити у життя. Під час буржуазних революцій у Європі та Новому світі, коли спалахнуло полум'я боротьби проти феодалізму, проти домінування і привілеїв окремих груп суспільства та безправ'я цілих народів, концепція природних прав і свобод людини як невідчужуваних, що належать кожному від народження, стала панівною. Декларація незалежності Сполучених Штатів Америки (1776) наголосила, що всіх людей створено рівними, що Творець обдарував їх певними невідчужуваними правами, до яких належать Життя, Свобода і прагнення Щастя. У французькій Декларації прав людини і громадянина (1789) стверджується, що люди народжуються і залишаються вільними і рівними в правах. Ідеї рівності і свободи оволоділи умами мільйонів на європейському та американському континентах. Однак світові знадобилось ще півтора століття і дві глобальні руйнівні війни, щоб принцип рівності та недискримінації знайшов своє місце у конституціях більшості цивілізованих країн і перетворився на один з головних у міжнародному праві. Загальна декларація прав людини, підписана в 1948 р. у паризькому палаці Шайо керівниками держав-засновниць Організації Об'єднаних Націй, вперше в історії людства закріпила на міжнародному рівні фундаментальні цінності природного права, в основу яких був покладений принцип рівності. Його зміст включає такі основні положення: рівність — це рівність у правах, всі люди мають однакові можливості користуватися власними правами, тобто є рівноправними; держава зобов'язана забезпечувати основні права всім, хто знаходиться під її юрисдикцією; закон має бути однаковим для всіх — усі люди рівні перед законом і мають право без виключень та дискримінації на рівний захист їх перед законом.

Рівність, як один з основних принципів правового статусу людини і громадянина, закріплений і у Конституції України 1996 року. Основний закон визнає, що усі люди є вільні й рівні у своїй гідності та правах (ст. 21). Громадяни України мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. За Конституцією України не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (ст. 24).

В юридичному сенсі рівність людей перед законом означає рівне становище людей у суспільстві щодо дотримання ними норм закону,

закріплених в законах їхніх прав, обов'язків і відповідальності. Під рівністю громадян перед судом розуміється те, що всі вони несуть відповідальність перед судами, не маючи при цьому ніяких переваг і не зазнаючи ніяких обмежень. При цьому усім суб'єктам правовідносин Конституцією і законами України гарантується доступність судового захисту їхніх прав, свобод і законних інтересів незалежним і неупередженим судом (ст. 129).

Конституційний принцип рівності перед законом і судом тісно пов'язаний з питанням надання державою безоплатної правової допомоги. У статті 59 Конституції України зазначено, що: «Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно» (ч. 1).

До прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (2011) така допомога здійснювалась лише в кримінальних справах відповідно до Кримінально-процесуального кодексу України. Для цього щорічно законами України про Державний бюджет України затверджувалися обсяги фінансування за бюджетною програмою «Надання громадянам правової допомоги в кримінальних справах за рахунок держави». Крім того, на виконання зазначених конституційних приписів Верховна Рада України ухвалила низку законів, в яких, окрім іншого, передбачалось надання правової допомоги різним категоріям осіб, віднесених до соціально вразливих, зокрема: закони України «Про охорону дитинства», «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні», «Про біженців», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» тощо.

Сучасна практика надання безоплатної правової допомоги, успадкована українською державою від попереднього тоталітарного режиму і, навіть, частково удосконалена поточним законодавством незалежної України, не могла відповідати європейським вимогам, а також зобов'язанням, які взяла країна при вступі до Ради Європи. На порядок денний постало питання щодо створення комплексної системи реалізації конституційного права кожного на правову допомогу, забезпечення належного виконання Україною її міжнародних зобов'язань у царині прав людини, запровадження європейських стандартів у питаннях надання правової допомоги та доступу до правосуддя. В усіх сферах правовідносин, у будь-якій галузі судочинства мав бути створений дієвий механізм повного або часткового фінансування правової допомоги за рахунок коштів Державного бюджету України.

Досягти цієї мети був покликаний відповідний Закон України, розробка проекту якого розпочалась після підписання Президентом України В.Ющенком указу від 20 січня 2006 року № 39 «Про План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають з її членства в Раді Європи».

Проект Закону про безоплатну правову допомогу був розроблений Міністерством юстиції України, поданий Кабінетом Міністрів і зареєстрований у Верховній Раді України 24 квітня 2009 року за номером 4406. Вже 10 червня 2009 року народні депутати України ухвалили

його у першому читанні. У наступному цей законопроект був зареєстрований за номером 2951 та включений до порядку денного 4-ї сесії парламенту VI скликання 1 лютого 2011 року. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» був прийнятий в цілому 2 червня 2011 року і підписаний Президентом України В.Януковичем 30 червня 2011 року.

Закон визначає зміст права на безоплатну правову допомогу, порядок його реалізації, підстави і порядок надання безоплатної правової допомоги, державні гарантії щодо надання безоплатної правової допомоги, повноваження органів виконавчої влади у зазначеній сфері, порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з питань безоплатної правової допомоги.

Закон України «Про безоплатну правову допомогу» складається з шести розділів і 32 статей.

Розділ I — Загальні положення. Цим розділом визначається сфера застосування Закону, надаються визначення основних термінів, що сприятиме більш чіткому застосуванню його норм, встановлюються принципи державної політики у сфері надання безоплатної правової допомоги та гарантії недискримінації осіб у доступі до безоплатної правової допомоги тощо.

Розділ II — Надання безоплатної первинної правової допомоги. У цьому розділі визначаються поняття, види правових послуг у межах надання безоплатної первинної правової допомоги, суб'єкти права на безоплатну первинну правову допомогу та суб'єкти, які надають таку допомогу. Встановлюється порядок подання звернень про надання безоплатної первинної правової допомоги та закріплюється обов'язок органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування надавати безоплатну первинну правову допомогу. Окремою статтею врегульовані питання надання безоплатної первинної правової допомоги спеціалізованими установами, які утворюються органами місцевого самоврядування.

Розділ III — Надання безоплатної вторинної правової допомоги. У розділі визначаються види правових послуг у межах надання безоплатної вторинної правової допомоги, суб'єкти права на безоплатну вторинну правову допомогу, суб'єкти надання такої допомоги, їх права і обов'язки. Розділ містить положення щодо порядку утворення, правового статусу центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги та порядку надання такої допомоги, щодо підстав для відмови в наданні безоплатної вторинної правової допомоги, підстав і порядку її припинення, а також щодо заміни адвоката у справі.

Розділ IV — Управління системою надання безоплатної правової допомоги та її фінансування. У розділі визначаються суб'єкти управління в сфері надання безоплатної правової допомоги та їх повноваження, регулюються питання фінансування безоплатної правової допомоги.

Розділ V — Оскарження рішень щодо надання безоплатної правової допомоги, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. У розділі регулюються питання оскарження рішень щодо надання безоплатної правової допомоги та встановлюється відповідальність за порушення законодавства про безоплатну правову допомогу.

Розділ VI — Прикінцеві та перехідні положення. У цих положеннях встановлюється момент набрання чинності Законом України «Про безоплатну правову допомогу», вказується спосіб його дії, даються доручення Кабінету Міністрів, Міністерству юстиції України щодо реалізації Закону та приведення у відповідність з ним чинних нормативно-правових актів. Пропонується також редакція положень щодо внесення змін до нормативно-правових актів у зв'язку з прийняттям Закону в частині питань надання безоплатної правової допомоги.

Необхідно зазначити, що науково-практичний коментар Закону України «Про безоплатну правову допомогу», який ви тримаєте у руках, це перша спроба проаналізувати і прокоментувати норми закону з метою спростити його розуміння та полегшити застосування органами державної влади, юристами, громадянами, іншими суб'єктами правовідносин. Безперечно, з часом цей Коментар треба буде доопрацьовувати, адже не всі норми Закону ще діють, відсутній досвід його правозастосування, не вистачає відповідної судової практики.

Тим не менш, з 1 січня 2013 р. всі громадяни України зможуть звернутися до спеціально уповноваженого органу з надання безоплатної вторинної правової допомоги при головних управліннях юстиції в областях, як до територіальних відділень Координаційного центру з надання правової допомоги. Первинна правова допомога на умовах та в порядку, визначеному Законом, також буде надаватися в містах їх компетенції усіма органами державної влади та місцевого самоврядування. Впевнений, що цей науково-практичний коментар стане їм в нагоді.



Микола ОНІЩУК

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про безоплатну правову допомогу

*Із змінами і доповненнями, внесеними
Законом України
від 8 липня 2011 року N 3671-VI*

Цей Закон відповідно до Конституції України визначає зміст права на безоплатну правову допомогу, порядок реалізації цього права, підстави та порядок надання безоплатної правової допомоги, державні гарантії щодо надання безоплатної правової допомоги.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі нижченаведені терміни вживаються у такому значенні:

1) безоплатна правова допомога — правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел;

2) законні представники — батьки, усиновителі, батьки-вихователі, прийомні батьки, патронатні вихователі, опікуни, піклувальники, представники закладів, які виконують функції опікунів і піклувальників;

3) правова допомога — надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення;

4) правові послуги — надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; здійснення представництва інтересів особи в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; забезпечення захисту особи від обвинувачення; надання особі допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Стаття 1 коментованого Закону наводить визначення основних понять і категорій, які застосовуються у цьому Законі.

Так, ключовою дефініцією цього Закону є безоплатна правова допомога. Відповідно до п.1 ч.1 ст.1 Закону, безоплатна правова допомога — це правова допомога, що гарантується державою та повністю або ча-

стково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел.

Безоплатна первинна правова допомога надаватиметься кожній особі, тобто громадянам України, іноземцям, особам без громадянства, в тому числі біженцям, які перебувають під юрисдикцією України.

Ведучи мову про безоплатну правову допомогу, доцільно з'ясувати, що таке правова допомога. Згідно п.3 ч.1 цієї ж статті Закону, правова допомога — це надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення.

Правові послуги, що складають правову допомогу, включають в себе такі:

- надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань;
- складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру;
- здійснення представництва інтересів особи в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- забезпечення захисту особи від обвинувачення;
- надання особі допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації (посередництво як позасудовий спосіб вирішення спорів).

Ще одне поняття, визначення якого законодавець наводить у коментарі статті, це поняття законних представників. Зазначене поняття, звісно, не нове у вітчизняному праві, воно широко застосовується в Цивільному кодексі та процесуальному законодавстві загалом. Цей же закон відносить до кола законних представників таких осіб — батьків, усиновителів, батьків-вихователів, прийомних батьків, патронатних вихователів, опікунів, піклувальників, представників закладів, які виконують функції опікунів і піклувальників (детальніше див. Сімейний кодекс України). Наведений перелік законних представників в розумінні застосування положень цього Закону є вичерпним.

Стаття 2. Сфера застосування Закону

1. Цей Закон регулює правовідносини у сфері надання безоплатної правової допомоги суб'єктам права на безоплатну первинну правову допомогу та суб'єктам права на безоплатну вторинну правову допомогу, що встановлені цим Законом.

2. Порядок надання безоплатної правової допомоги фізичним особам на благодійних засадах фізичними та юридичними особами, які займаються благодійною діяльністю самостійно або спільно з відповідними благодійними організаціями, регулюється відповідним законодавством і статутами цих організацій.

Коментарований Закон регулює суспільні відносини, які виникають у зв'язку з реалізацією громадянином України, іноземцем чи особою без

громадянства (в тому числі біженцем чи особою, що потребує додаткового або тимчасового захисту), що перебувають в Україні на законних підставах, конституційного права кожного на отримання безоплатної первинної і безоплатної вторинної правової допомоги у випадках, передбачених цим Законом.

При цьому необхідно підкреслити, що даний Закон регламентує порядок гарантування державою отримання кожним безоплатної правової допомоги у визначених цим Законом випадках, і його норми не поширюються на сферу надання безоплатної правової допомоги суб'єктами, не уповноваженими на це державою відповідно до цього Закону. Це означає, що центри надання правової допомоги, засновані благодійними організаціями, і такі, що спільно з ними надають правову допомогу громадянам безоплатно, керуються у своїй діяльності не цим Законом, а відповідними нормами чинного законодавства (передусім, Законом України «Про благодійництво та благодійні організації»), а також власними статутами.

Стаття 3. Право на безоплатну правову допомогу

1. Право на безоплатну правову допомогу — гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу у випадках, передбачених цим Законом.

Як передбачено частиною першою статті 59 Конституції України, кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. В коло осіб, на яких поширюється ця конституційна гарантія та норма закону, входять всі без винятку громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах. Ця норма впливає з положень статті 26 Конституції України, згідно з якою іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами та свободами, як і громадяни України. Більше того, іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, мають право на отримання безоплатної правової допомоги в повному обсязі, тобто обсязі не меншому за обсяг правової допомоги, яку можуть отримати в Україні громадяни України.

Особливості правового статусу іноземців та осіб без громадянства, в тому числі біженців, встановлено відповідно Законами України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 4 лютого 1994 року, «Про біженців та осіб, які потребують додаткового чи тимчасового захисту» від 8 липня 2011 року.

Безоплатна первинна правова допомога надаватиметься кожній особі, громадянам України, іноземцям, особам без громадянства, в тому числі біженцям, які перебувають під юрисдикцією України.

Безоплатну вторинну правову допомогу зможуть отримати:

О малозабезпечені особи, тобто особи, середньомісячний сукупний дохід сім'ї якої нижчий суми прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум» для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, а також інваліди, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі менше двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб;

О особи, до яких застосовано адміністративне затримання чи адміністративний арешт; підозрювані у вчиненні злочину особи, які затримані органами дізнання та слідства; особи, до яких як запобіжний захід обрано взяття під варту, та особи, у справах яких відповідно до положень Кримінально-процесуального кодексу України участь захисника є обов'язковою;

О діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, безпритульні діти, діти, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї;

О особи, яким законами України вже закріплено право на безоплатну правову допомогу, а саме:

О особи, на яких поширюється дія Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» (до моменту прийняття рішення про надання статусу біженця та у разі, якщо особа оскаржує рішення щодо статусу біженця);

О ветерани війни та особи, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», особи, які мають особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, особи, які належать до числа жертв нацистських переслідувань (стосовно питань, пов'язаних з їх соціальним захистом);

О особи, щодо яких суд розглядає справу про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи (протягом розгляду справи в суді);

О особи, щодо яких суд розглядає справу про надання психіатричної допомоги в примусовому порядку (протягом розгляду справи в суді);

О особи, реабілітовані відповідно до законодавства України (стосовно питань, пов'язаних з реабілітацією).

Стаття 4. Гарантії недискримінації осіб у доступі до безоплатної правової допомоги

1. При реалізації права на безоплатну правову допомогу не допускається застосовування привілеїв чи обмежень до осіб за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Норма статті 4 коментованого Закону повністю відтворює положення другої третьої статті 24 Конституції України, згідно якої не може бу-

ти привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Не виняток і конституційне право на правову допомогу, в якому всі громадяни рівні (ч.1 ст.24 КУ).

Отже, при розгляді питання про надання правової допомоги враховуються інші чинники, які встановлені цим законом. Так для отримання первинної правової допомоги достатньо бути під юрисдикцією України. Для отримання вторинної правової допомоги ст.14 цього Закону надається перелік вимог до кандидата щодо його статусу (переважно соціального).

Стаття 5. Принципи державної політики у сфері надання безоплатної правової допомоги

1. Державна політика у сфері надання безоплатної правової допомоги ґрунтується на таких принципах:

- 1) верховенство права;***
- 2) законність;***
- 3) доступність безоплатної правової допомоги;***
- 4) забезпечення якості безоплатної правової допомоги;***
- 5) гарантоване державне фінансування.***

Встановлені статтею 5 цього Закону принципи, на яких має базуватися державна політика в галузі надання безоплатної правової допомоги, загалом, носять типовий характер, оскільки повторюють загальні принципи, закріплені в Конституції та законах України.

Зокрема, принцип верховенства права в контексті даного Закону означає, що оскільки згідно ст. 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права, за якого норми Конституції є нормами прямої дії і звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується, то надання безоплатної правової допомоги, а так само і право на її отримання, передбачене статтею 59 Конституції, є обов'язком держави незалежно від закріплення відповідних механізмів реалізації цього права в законах чи інших нормативно-правових актах України.

Законність у сфері надання безоплатної правової допомоги означає, що її надання в Україні можливе виключно на засадах, передбачених Конституцією, цим Законом, іншими законами України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Доступність безоплатної правової допомоги означає гарантування державою доступу до безоплатної правової допомоги кожній особі, яка має на неї право відповідно до Конституції України та норм цього Закону, які встановлюють категорії осіб, що можуть звертатися до уповноважених органів за отриманням безоплатної первинної і вторинної правової допомоги.

Якість правових послуг, які надаються в межах безоплатної первинної і вторинної правової допомоги, виключно правовими засобами гарантувати неможливо. Цією нормою резюмується, що держава в особі уповноважених нею органів, забезпечуючи кожному право на отримання безоплатної правової допомоги, забезпечує також якість і ефективність такої допомоги, встановлюючи відповідні професійні та інші критерії до суб'єктів, які цю допомогу мають право/зобов'язані надавати.

Жодна послуга, в тому числі, правова, не може надаватися безкоштовно, оскільки в такому випадку реалізація права одних громадян на отримання правової допомоги порушувала б права інших громадян на отримання винагороди за свою працю. Відтак, забезпечення можливості вільного доступу до безкоштовних правових послуг напряму залежить від обсягів державного фінансування надання цих послуг професійними адвокатами та іншими особами, уповноваженими законом надавати такі послуги (допомогу).

Стаття 6. Законодавство України про безоплатну правову допомогу

1. Питання надання безоплатної правової допомоги в Україні регулюються Конституцією України, цим Законом, іншими законами України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Згідно статті 59 Основного Закону, кожен має право на правову допомогу. Відповідно до норм цієї ж статті, у випадках, передбачених законом, правова допомога надається безоплатно. Такі випадки якраз і передбачено Законом «Про безоплатну правову допомогу», а також відповідними нормами процесуального законодавства.

Оскільки відповідно до статті 9 Конституції України, частиною національного законодавства України є міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, питання надання безоплатної правової допомоги в Україні регламентуються також відповідно до міжнародних договорів, які передбачають взаємне надання безоплатної правової допомоги в тих чи інших категоріях справ.

Додаткові питання регламентування законодавства України здійснюється постановами Кабінету Міністрів України:

Про внесення змін до Порядку використання коштів державного бюджету для надання громадянам правової допомоги в кримінальних справах за рахунок держави» від 20.06.2012 № 569;

«Про умови оплати праці працівників Координаційного центру з надання правової допомоги та його територіальних відділень» від 20.06.2012 № 552;

«Про утворення Координаційного центру з надання правової допомоги та ліквідацію Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції» від 06.06.2012 № 504;

«Питання оплати послуг адвокатів, які надають вторинну правову допомогу особам, затриманим в адміністративному або кримінально-процесуальному порядку, а також у кримінальних справах» від 18.04.2012 № 305;

«Про затвердження Порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, та договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі» від 11.01.2012 № 8

«Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб» від 28.12.2011 № 1363;

«Про затвердження Порядку і умов проведення конкурсу та вимог до професійного рівня адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги» від 28.12.2011 № 1362;

«Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань надання безоплатної правової допомоги» від 23.11.2011 № 1235

Наказами Міністерства юстиції України

Про утворення центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги» від 02.07.2012 № 968/5;

«Про затвердження Положення про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги» від 02.07.2012 № 967/5;

«Про затвердження Порядку та критеріїв залучення органами місцевого самоврядування юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги» від 15.06.2012 № 891/5;

«Про затвердження Порядку ведення Головними управліннями юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі локальних реєстрів Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, та Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору» від 24.04.2012 № 636/5;

«Про затвердження Типового положення про установу з надання безоплатної первинної правової допомоги» від 28.03.2012 № 483/5;

«Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України від 23.06.2011 N 1707/5» від 23.03.2012 № 446/5;

«Про утворення робочої групи з удосконалення законодавства про безоплатну правову допомогу» від 31.01.2012 № 86/7.

Указ Президента України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України» від 01.06.2012 № 374/2012

Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми формування системи безоплатної правової допомоги на 2013 — 2017 роки» від 04.07.2012 № 435-р.

Право на доступ до послуг захисника (адвоката) і право на правову допомогу в кримінальних справах викладені в Міжнародному Пакті про

громадянські та політичні права, від 16 грудня 1966 р., який був ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР 19 жовтня 1973 р., та у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., яка була ратифікована Верховною Радою України 17 липня 1997 р.

Розділ II

НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Стаття 7. Поняття безоплатної первинної правової допомоги

1. Безоплатна первинна правова допомога — вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

2. Безоплатна первинна правова допомога включає такі види правових послуг:

- 1) надання правової інформації;*
- 2) надання консультацій і роз'яснень з правових питань;*
- 3) складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);*
- 4) надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.*

Безоплатна первинна правова допомога — це спосіб інформативно-го забезпечення державою осіб, які перебувають під її юрисдикцією, про права і свободи в частині зобов'язань держави. Тобто держава забезпечує безкоштовний спосіб надання інформації про права і свободи особи відносно державних органів (в т.ч. місцевого самоврядування) і їх посадових/службових осіб, а також інформування щодо: порядку реалізації цих прав і свобод; відновлення прав і свобод у разі їх порушення; порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Послуги, які можуть бути надані особі при наданні первинної правової допомоги, обмежуються загально-правовим рівнем, без поглиблених спеціальних знань, а саме: інформування про права і свободи; консультування та роз'яснення з цих питань; складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (тобто таких, які пов'язані з реалізацією та відновленням прав і свобод); допомога в забезпеченні доступу до вторинної правової допомоги та медіації. Стаття містить заборону щодо складання документів процесуального характеру, оскільки це відноситься до вторинної правової допомоги.

Інколи більш дієвим є звернення не по правову допомогу, а по публічну інформацію. Законом України «Про доступ до публічної інформації» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314)

встановлено, що Публічна інформація — це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації. Вона є відкритою і безкоштовною. Розпорядник інформації має надати відповідь на запит на інформацію не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту. У разі якщо запит на інформацію стосується інформації, необхідної для захисту життя чи свободи особи, щодо стану довкілля, якості харчових продуктів і предметів побуту, аварій, катастроф, небезпечних природних явищ та інших надзвичайних подій, що сталися або можуть статись і загрожують безпеці громадян, відповідь має бути надана не пізніше 48 годин з дня отримання запиту. У разі якщо запит стосується надання великого обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, розпорядник інформації може продовжити строк розгляду запиту до 20 робочих днів з обґрунтуванням такого продовження. Про продовження строку розпорядник інформації повідомляє запитувача в письмовій формі не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту. Тому з точки зору часових меж запит не про правову допомогу, а про публічну інформацію є простішим (суть таких звернень дуже близькі й відрізняються переважно кваліфікацією їх авторами звернень).

Стаття 8. Суб'єкти права на безоплатну первинну правову допомогу

1. Право на безоплатну первинну правову допомогу згідно з Конституцією України та цим Законом мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією України.

Особами, які перебувають під юрисдикцією України та відповідно мають право на безоплатну первинну правову допомогу, — це всі громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства (в тому числі біженці), які перебувають на території України на законних підставах.

У Законі України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» розкривається поняття іноземець, особа без громадянства чи біженці, а саме:

Іноземець — особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав.

Особа без громадянства — особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином. Іноземці та особи без громадянства мають ті ж права і свободи та виконують ті ж обов'язки, що і громадяни України, якщо інше не передбачено Конституцією, цим та іншими законами України, а також міжнародними договорами України.

Іноземці та особи без громадянства є рівними перед законом незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та наці-

ональної належності, статі, мови, ставлення до релігії, роду і характеру занять, інших обставин.

Біженець — особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

Стаття 9. Суб'єкти надання безоплатної первинної правової допомоги

1. Суб'єктами надання безоплатної первинної правової допомоги в Україні є:

- 1) органи виконавчої влади;***
- 2) органи місцевого самоврядування;***
- 3) фізичні та юридичні особи приватного права;***
- 4) спеціалізовані установи.***

Встановлене цією статтею коло суб'єктів надання первинної правової допомоги є широким. Найпростішими за досягненням є органи виконавчої влади та місцевого самоврядування. Саме вони мають бути основою для надання такої правової допомоги, оскільки вони діють від імені держави та є джерелом забезпечення/порушення прав і свобод, означених в частині 1 статті 7 Закону.

Орган виконавчої влади — самостійний вид органів державної влади, які згідно з конституційним принципом поділу державної влади мають своїм головним призначенням забезпечення функціонування однієї гілки державної влади — виконавчої.

Вищим органом в системі органів виконавчої влади є Кабінет Міністрів України, який спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади.

До системи центральних органів виконавчої влади України входять міністерства, державні комітети (державні служби) та центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом. Центральні органи виконавчої влади можуть мати свої територіальні органи, що утворюються, реорганізуються і ліквідуються в порядку, встановленому законодавством.

До системи місцевих органів виконавчої влади входять місцеві державні адміністрації, які здійснюють виконавчу владу в областях, районах, районах Автономної Республіки Крим, у містах Києві та Севастополі.

Місцева державна адміністрація в межах своїх повноважень здійснює виконавчу владу на території відповідної адміністративно-терито-

ріальної одиниці, а також реалізує повноваження, делеговані їй відповідною радою.

Фізичні та юридичні особи приватного права — широке поняття. Воно містить у собі наступних суб'єктів, які мають відповідну юридичну освіту та спроможні надати таку допомогу на достатньому фаховому рівні: адвокати, підприємці, фірми, вузи, юридичні клініки, професійні об'єднання, тощо.

Адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Адвокат не може працювати в суді, прокуратурі, державному нотаріаті, органах внутрішніх справ, служби безпеки, державного управління. Адвокатом не може бути особа, яка має судимість.

Спеціалізованими установами згідно цього закону є утворені органами місцевого самоврядування відповідно до цього закону та утримувані за їх рахунок неприбуткові організації з надання первинної правової допомоги.

Якщо органом, який отримав звернення про надання безоплатної первинної правової допомоги буде встановлено, що питання, порушені у зверненні, не належать до компетенції цього органу, таке звернення переадресовується протягом п'яти календарних днів до відповідного органу (до компетенції якого відноситься порушене у зверненні питання), про що повідомляється особа, яка подала звернення.

Стаття 10. Порядок розгляду звернень про надання безоплатної первинної правової допомоги

1. Звернення про надання одного з видів правових послуг, передбачених частиною другою статті 7 цього Закону, надсилаються або подаються особами, які досягли повноліття, безпосередньо до центральних та місцевих органів виконавчої влади, територіальних органів центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції.

2. Звернення про надання одного з видів правових послуг, передбачених частиною другою статті 7 цього Закону, що стосуються дітей, надсилаються або подаються їх законними представниками.

3. Звернення про надання одного з видів правових послуг, передбачених частиною другою статті 7 цього Закону, що стосуються осіб, визнаних судом недієздатними, або дієздатність яких обмежена судом, надсилаються або подаються їх опікунами чи піклувальниками.

4. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування у разі письмового звернення осіб про надання будь-якого з видів право-

вих послуг, передбачених частиною другою статті 7 цього Закону, з питань, що віднесені до їх повноважень, зобов'язані надати такі послуги протягом 30 календарних днів з дня надходження звернення.

5. Якщо у зверненні особи міститься лише прохання про надання відповідної правової інформації, така правова допомога надається не пізніше п'ятнадцятиденного терміну з дня отримання звернення.

6. Органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування забороняється встановлювати плату за надання будь-якого з видів правових послуг, передбачених частиною другою статті 7 цього Закону, та за видачу особам бланків заяв, звернень, запитів, довідок, інших документів, подання яких передбачено законодавством для реалізації прав і свобод людини і громадянина.

7. Якщо питання, порушені у зверненні, не належать до компетенції органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування, до якого надійшло звернення особи, такий орган протягом п'яти календарних днів повинен надіслати це звернення до відповідного органу та повідомити про це особу, яка подала звернення.

8. Якщо під час розгляду звернення про надання безоплатної первинної правової допомоги встановлено, що особа потребує надання безоплатної вторинної правової допомоги, орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування, який розглядає звернення, зобов'язаний роз'яснити особі або її законному представникові порядок подання звернення про надання безоплатної вторинної правової допомоги.

9. Звернення, що не стосуються надання первинної правової допомоги, розглядаються в порядку, встановленому законодавством про звернення громадян.

Звернутись по первинну правову допомогу (отримання правових послуг) можуть повнолітні особи. Причому вони повинні зробити це відповідно до компетенції органу влади або самоврядування.

За дітей (до 16 років) звернення надсилаються або подаються їх законними представниками (батьками або усиновителями, опікунами).

За недієздатних або обмежено дієздатних осіб звернення надсилаються або подаються їх опікунами чи піклувальниками. Такий статус має бути встановлений судом, інакше особа є повноцінною і діє самостійно.

Строк надання первинної правової допомоги (будь-якого з видів правових послуг) — 30 календарних днів з часу його реєстрації відповідним органом. Причому питання має бути віднесено до повноважень даного органу влади/самоврядування. В разі звернення із запитом про надання інформації — така допомога надається двічі швидше (15 днів).

Заборона стягувати плату за надання правових послуг надає гарантії дійсно безкоштовності та доступності правової допомоги, а звідси рівності, для всіх фізичних осіб, що є під юрисдикцією України.

Невідповідність звернення може бути поширеним явищем в силу низької правової просвіти населення щодо функцій тих чи інших орга-

нів влади та самоврядування. Тому на отримувача звернення покладено функцію пере направлення звернення за належністю і повідомлення про це автора протягом 5-ти календарних днів. В такому випадку строк обчислюється від часу отримання звернення належним органом влади/самоврядування.

При отриманні звернення про первинну правову допомогу можуть бути підстави для отримання вторинної правової допомоги. В такому випадку особа може звернутись до Центру надання правової допомоги. Але отримає вона її в разі наявності підстав відповідно до ст.14.

Громадяни мають право звертатись до органів влади/самоврядування з різними зверненнями. Звернення про правову допомогу, що передбачені цим Законом, задовольняються в передбачений ним спосіб (див. ст. ст. 7, 10, 12, 13, 14). Інші звернення, тобто такі, які не містять правових питань, відносяться до іншого законодавства. Основними є закони «Про доступ до публічної інформації» та «Про звернення громадян». Ці закони вирізняються тим, що лише коментований закон «Про **безоплатну** правову допомогу» передбачає звернення не тільки від громадян, а від всіх осіб, які є під юрисдикцією України.

Стаття 11. Організація особистого прийому осіб для надання безоплатної первинної правової допомоги

1. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування зобов'язані проводити особистий прийом осіб, які потребують безоплатної первинної правової допомоги, з питань, що належать до компетенції відповідного органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування.

2. Прийом осіб, які потребують безоплатної первинної правової допомоги, проводиться постійно в установлені дні та години. Графік прийому осіб повинен бути доведений до їх відома.

3. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування забезпечують проведення особистого прийому осіб висококваліфікованими працівниками, які можуть чітко і доступно надати роз'яснення положень законодавства та консультації з питань реалізації прав і свобод людини і громадянина та виконання обов'язків.

4. Якщо під час особистого прийому встановлено, що особа потребує надання безоплатної вторинної правової допомоги, працівник, який проводить особистий прийом, зобов'язаний роз'яснити їй порядок подання звернення про надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Органи влади та самоврядування повинні забезпечити прийом осіб для надання первинної правової допомоги з кола питань, що належать до компетенції відповідного органу. Суб'єкт права на безкоштовну допомогу може звернутися за такою допомогою у час прийому, згідно графіка прийому, — для отримання первинної правової допомоги. При-

чому такий прийом повинні вести висококваліфіковані працівники, які можуть чітко і доступно надати роз'яснення положень законодавства та консультації з визначеного кола питань. Це означає, що в разі особистого звернення на прийомі правова допомога з питань: законодавства, реалізації прав і свобод, обов'язків — надається невідкладно. В разі потреби вторинної правової допомоги особі має бути роз'яснено порядок звернення по таку допомогу (ст.ст. 13-15).

Наказом Міністерства юстиції України, затверджено Порядок роботи громадської приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги (див. Додатки).

Громадська приймальня з надання безоплатної первинної правової допомоги створюється для надання органами виконавчої влади Автономної Республіки Крим, територіальними органами центральних органів виконавчої влади, місцевими органами виконавчої влади безоплатної первинної правової допомоги особам, які перебувають під юрисдикцією України.

Основною метою діяльності приймальні є сприяння забезпеченню правового захисту конституційних прав, свобод та інтересів громадян органами виконавчої влади, належної реалізації Закону України «Про безоплатну правову допомогу»

Прийом осіб, які потребують безоплатної первинної правової допомоги, проводиться постійно в установлені дні та години.

Графік роботи та порядок роботи громадської приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги оприлюднюються у місцевих засобах масової інформації, а також вивішуються в приміщенні, у якому розміщена Приймальня, у місцях, зручних для вільного огляду.

Стаття 12. Надання безоплатної первинної правової допомоги спеціалізованими установами, іншими суб'єктами

1. Органи місцевого самоврядування з урахуванням потреб територіальної громади відповідної адміністративно-територіальної одиниці можуть утворювати в порядку, встановленому законом, спеціалізовані установи з надання безоплатної первинної правової допомоги.

2. Спеціалізовані установи, що надають безоплатну первинну правову допомогу, утворені органами місцевого самоврядування, є неприбутковими організаціями, користуються правами юридичної особи, мають власні бланки, печатку із своїм найменуванням.

3. Спеціалізовані установи, що надають безоплатну первинну правову допомогу, утворені органами місцевого самоврядування, фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів, інших не заборонених законодавством джерел.

4. Повноваження та порядок діяльності спеціалізованих установ з надання безоплатної первинної правової допомоги встановлюються Положенням про установу з надання безоплатної первинної пра-

вової допомоги, яке затверджується на основі Типового положення про установу з надання безоплатної первинної правової допомоги.

5. Органи місцевого самоврядування можуть укласти з юридичними особами приватного права, які відповідно до свого статуту мають право надавати правову допомогу, договори про надання на постійній або тимчасовій основі первинної правової допомоги на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

6. Порядок та критерії залучення органами місцевого самоврядування юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги затверджуються Міністерством юстиції України.

7. Органи місцевого самоврядування можуть залучати до надання безоплатної первинної правової допомоги адвокатів або інших фахівців у відповідній галузі права.

8. Адвокат, інший фахівець у відповідній галузі права чи юридична особа приватного права, з якими укладено договір про надання первинної правової допомоги, зобов'язані надавати високоякісну допомогу в обсязі та строки, визначені договором.

Коментована стаття надає територіальній громаді право на утворення нового виду суб'єктів правової допомоги — спеціалізованих установ. Нею регламентується порядок створення, фінансування, встановлення права таких установ.

Згідно ст. 59 Конституції України гарантує кожному громадянину право отримати безкоштовно правову допомогу у випадках, передбачених законом. При цьому Конституцією України не передбачено безкоштовне надання правової допомоги органами місцевого самоврядування або комунальними установами, їх підприємствами, на відміну від конституційного права на безкоштовну освіту (частина третя статті 53) або ж безкоштовну медичну допомогу (частина третя статті 49). Для захисту громадян передбачена самоврядна організація — адвокатура.

Встановлене законодавцем право органів місцевого самоврядування створювати спеціалізовані установи по наданню первинної правової допомоги змінює традиційні уявлення про недержавний неприбутковий сектор суспільства. Фактично передбачається створення місцевою владою неприбуткових структур на зразок правозахисних громадських організацій. Неприбутковий статус і право фінансування не тільки з місцевого бюджету, а й інших не заборонених джерел, відкривають можливості для фінансування за рахунок внесків, пожертв, грантів, послуг тощо.

Об'єднанням громадян є добровільне громадське формування, створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод.

Громадською організацією є об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів.

Розділ III

НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Стаття 13. Поняття безоплатної вторинної правової допомоги

1. Безоплатна вторинна правова допомога — вид державної гарантій, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя.

2. Безоплатна вторинна правова допомога включає такі види правових послуг:

- 1) захист від обвинувачення;*
- 2) здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;*
- 3) складення документів процесуального характеру.*

Стаття 13 коментованого Закону визначає поняття безоплатної вторинної правової допомоги. На відміну від первинної безоплатної правової допомоги, безоплатна вторинна правова допомога полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Таким чином, безоплатна вторинна правова допомога спрямована на забезпечення реалізації гарантованого Конституцією права кожного громадянина на захист прав і свобод судом (стаття 55 КУ). Зокрема, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Безоплатна вторинна правова допомога включає три види правових послуг:

- 1) захист від обвинувачення;
- 2) здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- 3) складення документів процесуального характеру.

Як передбачено частиною другою статті 59 Конституції України, для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура. Саме тому зазначені види правових послуг в рамках надання вторинної правової допомоги надають саме адвокати.

Стаття 14. Суб'єкти права на безоплатну вторинну правову допомогу

1. Право на безоплатну вторинну правову допомогу згідно з цим Законом та іншими законами України мають такі категорії осіб:

1) особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо середньомісячний сукупний дохід їхньої сім'ї нижчий суми прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум» для осіб, які належать до ос-

новних соціальних і демографічних груп населення, інваліди, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі менше двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб, — на всі види правових послуг, передбачені частиною другою статті 13 цього Закону;

2) діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, безпритульні діти, діти, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї, — на всі види правових послуг, передбачені частиною другою статті 13 цього Закону;

3) особи, до яких застосовано адміністративне затримання, — на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону;

4) особи, до яких застосовано адміністративний арешт, — на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону;

5) підозрювані у вчиненні злочину особи, які затримані органами дізнання та слідства, — на правову послугу, передбачену пунктом 1 частини другої статті 13 цього Закону;

6) особи, до яких як запобіжний захід обрано взяття під варту, — на правову послугу, передбачену пунктом 1 частини другої статті 13 цього Закону. Така допомога надається протягом 72 годин з моменту затримання. У разі якщо суд прийняв рішення про тримання особи під вартою, безоплатна правова допомога надається, якщо така особа належить до однієї з категорій осіб, зазначених у пунктах 1 і 2 частини першої цієї статті;

7) особи, у справах яких відповідно до положень Кримінально-процесуального кодексу України участь захисника є обов'язковою, — на правову послугу, передбачену пунктами 1 і 3 частини другої статті 13 цього Закону;

8) особи, на яких поширюється дія Закону України «Про біженців», — на всі види правових послуг, передбачені частиною другою статті 13 цього Закону, до моменту прийняття рішення про надання статусу біженця та у разі, якщо особа оскаржує рішення щодо статусу біженця;

9) ветерани війни та особи, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», особи, які мають особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, особи, які належать до числа жертв нацистських переслідувань, — на правові послуги, передбачені пунктами 1—3 частини другої статті 13 цього Закону, стосовно питань, пов'язаних з їх соціальним захистом;

10) особи, щодо яких суд розглядає справу про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, — на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону, протягом розгляду справи в суді;

11) особи, щодо яких суд розглядає справу про надання психіатричної допомоги в примусовому порядку, — на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону, протягом розгляду справи в суді;

12) особи, реабілітовані відповідно до законодавства України, — на правові послуги, передбачені пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону, стосовно питань, пов'язаних з реабілітацією.

2. Право на безоплатну вторинну правову допомогу мають громадяни держав, з якими Україна уклала відповідні міжнародні договори про правову допомогу, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також іноземці та особи без громадянства відповідно до міжнародних договорів, учасником яких є Україна, якщо такі договори зобов'язують держав-учасниць надавати певним категоріям осіб безоплатну правову допомогу.

Право на безоплатну первинну правову допомогу має необмежене коло осіб, які перебувають під юрисдикцією України (стаття 8). Перелік же суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу є вичерпним і його можна класифікувати за ознаками: фінансово-матеріального стану особи; віку особи; застосування заходів адміністративно-правового та кримінально-правового впливу держави на особу; спеціального статусу особи (біженці, ветерани війни, реабілітовані); юридичного аспекту психофізичного стану особи; міжнародно-правових зобов'язань України (стаття 14).

У ст. 14 Закону перелічено 12 категорій осіб, які мають право на безоплатну правову допомогу. Відповідно до розглянутих положень Закону перелік суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу є вичерпним. Такий казуїстичний підхід з переліком різних обставин не охоплює усі випадки. У зв'язку з чим висловлюються зауваження, що до таких суб'єктів права на безоплатну правову допомогу, наприклад, не ввійшли інваліди, постраждали в наслідок Чорнобильської катастрофи, багатодітні батьки, одинокі матері тощо.

1.1. Право на безоплатну вторинну правову допомогу на всі види правових послуг, передбачені частиною другою статті 13 Закону мають особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо середньомісячний сукупний дохід їхньої сім'ї нижчий суми прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум» для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, інваліди, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі менше двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб

Прожитковий мінімум — вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особис-

тості. Прожитковий мінімум визначається нормативним методом у розрахунку на місяць на одну особу, а також окремо для тих, хто відноситься до основних соціальних і демографічних груп населення: дітей віком до 6 років; дітей віком від 6 до 18 років; працездатних осіб; осіб, які втратили працездатність. До працездатних осіб відносяться особи, які не досягли встановленого законом пенсійного віку.

Прожитковий мінімум встановлюється Кабінетом Міністрів України після проведення науково-громадської експертизи сформованих набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг.

Порядок проведення науково-громадської експертизи встановлюється на принципах соціального партнерства та затверджується Кабінетом Міністрів України. Прожитковий мінімум на одну особу, а також окремо для тих, хто відноситься до основних соціальних і демографічних груп населення, щороку затверджується Верховною Радою України в законі про Державний бюджет України на відповідний рік. Прожитковий мінімум публікується в офіційних виданнях загальнодержавної сфери розповсюдження.

1.2. Наказом Міністерства у справах молоді та спорту від 29.07.2005, № 1466 затверджено «Порядок ведення банку даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». Згідно до вказаного порядку, в Україні існує Банк даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що являє собою цілісну автоматизовану електронно-інформаційну систему збору матеріалів, сформованих на рівні сільської (селищної) ради, районної (міської), обласної служб у справах неповнолітніх, Міністерства України у справах молоді та спорту щодо дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з метою удосконалення їх соціального захисту, підвищення ефективності діяльності центральних, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в інтересах таких дітей, а також даних про громадян, які мають бажання взяти дітей на виховання в сім'ю.

Діти-сироти — це діти (особи віком до 18 років), у яких померли чи загинули батьки.

Діти, позбавлені батьківського піклування — діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також підкинуті діти, від яких відмовилися батьки, та безпритульні діти.

1.3. Адміністративне затримання — це захід впливу щодо правопорушника спрямований на припинення правопорушення чи забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення. Адміністра-

тивне затримання може тривати до 3-х годин. У виняткових випадках, передбачених законодавством України, можуть бути встановлені й інші строки.

1.4. Адміністративний арешт короткочасне позбавлення правопорушника волі, пов'язане з примусовим утриманням особи протягом встановленого законом часу. Адміністративний арешт установлюється судом і застосовується лише у виняткових випадках за окремі види адміністративних правопорушень на строк до п'ятнадцяти діб.

1.5. Затримання у кримінальному процесі становить собою короткочасний захід процесуального примусу, що застосовується до особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, з метою з'ясування причетності затриманої особи до злочину й вирішення питання про можливість (у разі необхідності) взяття її під варту.

Підозрюваним визнається:

- 1) особа, затримана по підозрінню у вчиненні злочину;
- 2) особа, до якої застосовано запобіжний захід до винесення постанови про притягнення її як обвинуваченого.

Орган дізнання вправі затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі, лише при наявності однієї з таких підстав:

- 1) коли цю особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення;
- 2) коли очевидці, в тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на дану особу, що саме вона вчинила злочин;
- 3) коли на підозрюваному або на його одязі, при ньому або в його житлі буде виявлено явні сліди злочину.

При наявності інших даних, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину, її може бути затримано лише в тому разі, коли ця особа намагалася втекти, або коли її місце проживання чи перебування не зареєстровано, або коли не встановлено особи підозрюваного.

Взяття під варту як запобіжний захід застосовується в справах про злочини, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад три роки. У виняткових випадках цей запобіжний захід може бути застосовано в справах про злочини, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі і на строк не більше трьох років.

1.7. Участь захисника при провадженні дізнання, досудового слідства і в розгляді кримінальної справи в суді першої інстанції є обов'язковою:

о у справах осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочину у віці до 18 років, — з моменту визнання особи підозрюваною чи пред'явлення їй обвинувачення;

о у справах про злочини осіб, які через свої фізичні або психічні вади (німі, глухі, сліпі тощо) не можуть самі реалізувати своє право на захист, — з моменту затримання особи чи пред'явлення їй обвинувачення або з моменту встановлення цих вад;

О у справах осіб, які не володіють мовою, якою ведеться судочинство — з моменту затримання особи чи пред'явлення їй обвинувачення;

О коли санкція статті, за якою кваліфікується злочин, передбачає довічне ув'язнення — з моменту затримання особи чи пред'явлення їй обвинувачення;

О при провадженні справи про застосування примусових заходів медичного характеру — з моменту встановлення факту наявності у особи душевної хвороби;

О при провадженні справи про застосування примусових заходів виховного характеру — з моменту першого допиту неповнолітнього.

У суді апеляційної інстанції участь захисника у вище передбачених випадках є обов'язковою, якщо в апеляції ставиться питання про погіршення становища засудженого чи виправданого.

1.8. Згідно до ст. 1 Закону України від 21.06.2001, № 2557-III «Про біженців», біженець — особа, яка не є громадянином України і внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань, перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

1.9. Ветеранами війни є особи, які брали участь у захисті Батьківщини чи в бойових діях на території інших держав. До ветеранів війни належать: учасники бойових дій, інваліди війни, учасники війни.

Учасниками бойових дій є особи, які брали участь у виконанні бойових завдань по захисту Батьківщини у складі військових підрозділів, з'єднань, об'єднань всіх видів і родів військ Збройних Сил діючої армії (флоту), у партизанських загонах і підпіллі та інших формуваннях як у воєнний, так і у мирний час. Перелік підрозділів, що входили до складу діючої армії, та інших формувань визначається Кабінетом Міністрів України (див. Постанова КМ, КМ України, від 05.12.1994, № 815 «Про затвердження переліків спеціальних формувань, служба в яких у роки Великої Вітчизняної війни дає право на визнання особи учасником бойових дій»).

Учасниками бойових дій визнаються:

1) військовослужбовці, які проходили службу у військових підрозділах, частинах, штабах і установах, що входили до складу діючої армії в період громадянської та Великої Вітчизняної воєн, під час інших бойових операцій по захисту Батьківщини, партизани і підпільники громадянської та Великої Вітчизняної воєн;

2) учасники бойових дій на території інших країн — військовослужбовці Радянської Армії, Військово-Морського Флоту, Комітету державної безпеки, особи рядового, начальницького складу і військовослуж-

бовці Міністерства внутрішніх справ колишнього Союзу РСР (включаючи військових та технічних спеціалістів і радників), працівники відповідних категорій, які за рішенням Уряду колишнього Союзу РСР проходили службу, працювали чи перебували у відрядженні в державах, де в цей період велися бойові дії, і брали участь у бойових діях чи забезпеченні бойової діяльності військ (флотів).

Військовослужбовці Збройних Сил України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, особи рядового, начальницького складу і військовослужбовці Міністерства внутрішніх справ України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, які за рішенням відповідних державних органів були направлені для виконання миротворчих місій або у відрядження в держави, де в цей період велися бойові дії.

До інвалідів війни належать особи з числа військовослужбовців діючої армії та флоту, партизанів, підпільників, працівників, які стали інвалідами внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, одержаних під час захисту Батьківщини, виконання обов'язків військової служби (службових обов'язків) чи пов'язаних з перебуванням на фронті, у партизанських загонах і з'єднаннях, підпільних організаціях і групах та інших формуваннях, визнаних такими законодавством України, в районі воєнних дій, на прифронтових дільницях залізниць, на спорудженні оборонних рубежів, військово-морських баз та аеродромів у період громадянської та Великої Вітчизняної воєни або з участю в бойових діях у мирний час.

До інвалідів війни належать також інваліди з числа:

1) військовослужбовців, осіб вільнонайманого складу, які стали інвалідами внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час захисту Батьківщини, виконання інших обов'язків військової служби, пов'язаних з перебуванням на фронті в інші періоди, з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи, ядерних аварій, ядерних випробувань, з участю у військових навчаннях із застосуванням ядерної зброї, іншим ураженням ядерними матеріалами;

2) осіб начальницького і рядового складу органів Міністерства внутрішніх справ і органів Комітету державної безпеки колишнього Союзу РСР, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України та інших військових формувань, які стали інвалідами внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час виконання службових обов'язків, ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, ядерних аварій, ядерних випробувань, участі у військових навчаннях із застосуванням ядерної зброї, інших уражень ядерними матеріалами;

3) осіб, які стали інвалідами внаслідок поранень чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних у районах бойових дій у період Великої Вітчизняної війни та від вибухових речовин, боєприпасів і військового озброєння у повоєнний період, а також під час виконання робіт, пов'я-

заних з розмінуванням боєприпасів часів Великої Вітчизняної війни незалежно від часу їх виконання;

4) осіб, які стали інвалідами внаслідок воєнних дій громадянської та Великої Вітчизняної воєн або стали інвалідами від зазначених причин у неповнолітньому віці у воєнні та повоєнні роки;

5) військовослужбовців, осіб вільнонайманого складу, а також колишніх бійців винищувальних батальйонів, взводів і загонів захисту народу та інших осіб, які брали безпосередню участь у бойових операціях по ліквідації диверсійно-терористичних груп та інших незаконних формувань на території колишнього Союзу РСР і стали інвалідами внаслідок поранення, контузії або каліцтва, одержаних під час виконання службових обов'язків у цих батальйонах, взводах і загонах у період з 22 червня 1941 року по 31 грудня 1954 року;

6) учасників бойових дій на території інших держав, які стали інвалідами внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, пов'язаних з перебуванням у цих державах;

7) осіб, які брали безпосередню участь у бойових діях під час Великої Вітчизняної війни та війни з Японією, та осіб, які у неповнолітньому віці були призвані чи добровільно вступили до лав Радянської Армії і Військово-Морського Флоту під час військових призовів 1941—1945 років і стали інвалідами внаслідок загального захворювання або захворювання, отриманого під час проходження військової служби чи служби в органах внутрішніх справ, державної безпеки, інших військових формуваннях;

8) осіб, залучених до складу формувань Цивільної оборони, які стали інвалідами внаслідок захворювань, пов'язаних з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи.

Учасниками війни визнаються військовослужбовці, які в період війни проходили військову службу у Збройних Силах колишнього СРСР, трудівники тилу, а також інші особи, передбачені цим Законом. Учасниками війни вважаються:

1) військовослужбовці, які проходили військову службу у Збройних Силах, військах і органах Міністерства внутрішніх справ, Комітету державної безпеки колишнього Союзу РСР чи в арміях його союзників у період Великої Вітчизняної війни 1941—1945 років та війни 1945 року з імперіалістичною Японією або навчались у цей період у військових училищах, школах і на курсах;

2) особи, які в період Великої Вітчизняної війни 1941—1945 років та війни 1945 року з імперіалістичною Японією працювали в тилу на підприємствах, в установах, організаціях, колгоспах, радгоспах, індивідуальних сільських господарствах, на спорудженні оборонних рубежів, заготівлі палива, продуктів, переганяли худобу, навчались у цей період в ремісничих, залізничних училищах, школах і училищах фабрично-заводського навчання та інших закладах професійно-технічної освіти, на курсах професійної підготовки або під час навчання в школах, вищих і середніх спеціальних навчальних закладах працювали в народно-

му господарстві та на відбудові об'єктів господарського і культурного призначення.

До учасників війни належать також особи, які в період Великої Вітчизняної війни працювали на територіях, що після 1944 року ввійшли до складу колишнього Союзу РСР, а також громадяни, які за направленням державних органів колишнього Союзу РСР працювали в державах — союзниках СРСР.

Особам, які народилися до 31 грудня 1932 року включно і з поважних причин не мають можливості подати документи, що підтверджують факт роботи в період війни, статус учасника війни може бути встановлено за поданням відповідних комісій у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Особам, які народилися після 31 грудня 1932 року, статус учасника війни може бути встановлено лише за наявності документів та інших доказів, що незаперечно підтверджують факт роботи в період війни.

Учасниками війни визнаються особи, нагороджені орденами і медалями колишнього Союзу РСР за самовіддану працю і бездоганну військову службу в тилу в роки Великої Вітчизняної війни та війни з імперіалістичною Японією;

3) члени груп самозахисту об'єктових і аварійних команд місцевої протиповітряної оборони, народного ополчення, що діяли в період Великої Вітчизняної війни;

4) особи, які в період Великої Вітчизняної війни перебували у складі армії та флоту як сини, вихованці полків та юнги до досягнення ними повноліття;

5) працівники, які на контрактній основі направлялися на роботу в держави, де велися бойові дії (включаючи Республіку Афганістан у період з 1 грудня 1979 року по грудень 1989 року), і не входили до складу обмеженого контингенту радянських військ;

6) дружини (чоловіки) військовослужбовців, які працювали за наймом в державах, зазначених у пункті 6 цієї статті, в період ведення бойових дій у них і не входили до складу обмеженого контингенту радянських військ;

7) особи, які в період Великої Вітчизняної війни 1941—1945 років відбували покарання в місцях позбавлення волі або перебували в засланні і реабілітовані відповідно до чинного законодавства України та колишнього СРСР;

8) особи, які в період Великої Вітчизняної війни 1941—1945 років добровільно подавали матеріальну, фінансову чи іншу допомогу військовим частинам, госпіталям, партизанським загонам, підпільним групам, іншим формуванням та окремим військовослужбовцям у їх боротьбі проти німецько-фашистських загарбників за умови незаперечного підтвердження цих фактів;

9) особи, які після 9 вересня 1944 року були переселені на територію України з території інших країн;

10) особи, які під час оборони міста Севастополя з 30 жовтня 1941 року по 4 липня 1942 року проживали на його території. Доказами перебування на території обложеного Севастополя можуть визнаватися посвідчення «Мешканець обложеного Севастополя 1941—1942 років» і «Юний захисник Севастополя 1941—1942 років», довідки, показання свідків та інші документи, які подаються до комісій, зазначених у абзаці третьому пункту 2 цієї статті.

Чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», від 22.10.1993, № 3551-ХІІ поширюється на:

1) сім'ї військовослужбовців, партизанів, підпільників, учасників бойових дій на території інших держав, прирівняних до них осіб, зазначених у статтях 6 і 7 цього Закону, які загинули (пропали безвісти) або померли внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, одержаних під час захисту Батьківщини або виконання інших обов'язків військової служби (службових обов'язків), а також внаслідок захворювання, пов'язаного з перебуванням на фронті або одержаного в період проходження військової служби чи на території інших держав під час воєнних дій та конфліктів;

сім'ї військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу, які призивалися на збори військовозобов'язаних Міністерства оборони, органів внутрішніх справ і державної безпеки колишнього Союзу РСР і загинули (померли) під час виконання завдань по охороні громадського порядку при надзвичайних ситуаціях, пов'язаних з антигромадськими проявами;

сім'ї загиблих під час Великої Вітчизняної війни осіб із числа особового складу груп самозахисту об'єктових та аварійних команд місцевої протиповітряної оборони, а також сім'ї загиблих внаслідок бойових дій працівників госпіталів, лікарень та інших медичних закладів.

До членів сімей загиблих (тих, які пропали безвісти) військовослужбовців, партизанів та інших осіб, зазначених у цій статті, належать:

О утриманці загиблого або того, хто пропав безвісти, яким у зв'язку з цим виплачується пенсія;

О батьки;

О один з подружжя, який не одружився вдруге, незалежно від того, виплачується йому пенсія чи ні;

О діти, які не мають (і не мали) своїх сімей;

О діти, які мають свої сім'ї, але стали інвалідами до досягнення повноліття;

О діти, обоє з батьків яких загинули або пропали безвісти;

2) дружин (чоловіків) померлих інвалідів Великої Вітчизняної війни, а також дружин (чоловіків) померлих учасників війни і бойових дій, партизанів і підпільників, визнаних за життя інвалідами від загального захворювання, трудового каліцтва та з інших причин, які не одружилися вдруге.

На дружин (чоловіків) померлих інвалідів війни, учасників бойових дій, партизанів, підпільників і учасників війни, нагороджених орденами

і медалями колишнього Союзу РСР за самовіддану працю і бездоганну військову службу, визнаних за життя інвалідами, чинність цієї статті поширюється незалежно від часу смерті інваліда;

3) дружин (чоловіків), які не одружилися вдруге, батьків, неповнолітніх дітей померлих учасників бойових дій, партизанів, підпільників, військовослужбовців та учасників війни, які проходили службу у військових підрозділах, частинах, штабах і установах, що входили до складу діючої армії в період Великої Вітчизняної війни 1941—1945 років та війни 1938, 1939, 1945 років з імперіалістичною Японією, нагороджених за бойові дії державними нагородами та орденами і медалями колишнього Союзу РСР (крім ювілейних);

4) дітей померлих учасників бойових дій, які навчаються за денною формою навчання у вищих навчальних закладах I — IV рівнів акредитації та професійно-технічних навчальних закладах, до закінчення цих навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років.

Особами, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, вважаються Герої Радянського Союзу, повні кавалери ордена Слави, особи, нагороджені чотирма і більше медалями «За відвагу», а також Герої Соціалістичної Праці, удостоєні цього звання за працю в період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років.

Особами, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, є Герої Соціалістичної Праці, Герої України та повні кавалери ордена Трудової Слави.

Згідно Закону України «Про жертви нацистських переслідувань» від 28.03.2000 N 1584-III, до жертв нацистських переслідувань відносяться особи, які в роки Великої Вітчизняної війни та Другої світової війни постраждали від нацистських переслідувань з мотивів політичного, національного і релігійного характеру, ворожого ставлення до націонал-соціалізму.

1.10. Право на безоплатну вторинну правову допомогу мають особи, щодо яких суд розглядає справу про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи. Вказана категорія справ розглядається в окремому провадженні у порядку цивільного судочинства. Заява про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи може бути подана членами її сім'ї, органом опіки та піклування, наркологічним або психіатричним закладом. Заява про обмеження права неповнолітньої особи самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією чи іншими доходами або позбавлення її цього права може бути подана батьками (усиновлювачами), піклувальниками, органом опіки та піклування. Заява про визнання фізичної особи недієздатною може бути подана членами її сім'ї, близькими родичами, незалежно від їх спільного проживання, органом опіки та піклування, психіатричним закладом.

Право на безоплатну вторинну правову допомогу згідно з цим Законом та іншими законами України мають особи, щодо яких суд розглядає справу про надання психіатричної допомоги в примусовому поряд-

ку. Вказана категорія справ розглядається в окремому провадженні у порядку цивільного судочинства. Аналізуючи положення глави 10 ЦПК, під надання психіатричної допомоги в примусовому порядку слід розуміти надання такої допомоги у справах заявою лікаря-психіатра про проведення психіатричного огляду особи у примусовому порядку, про надання особі амбулаторної психіатричної допомоги та її продовження в примусовому порядку, та заявою представника психіатричного закладу про госпіталізацію особи до психіатричного закладу у примусовому порядку та про продовження такої госпіталізації.

Реабілітовані особи також мають право на безоплатну вторинну правову допомогу. У праві України реабілітація особи настає в результаті виправдувального вироку, постанови (ухвали) про закриття справи за відсутністю події або складу злочину, а також постанови про закриття справи про адміністративне правопорушення. Низку процедурних і матеріальних особливостей має реабілітація жертв політичних репресій. Іноді реабілітація стосується цілих народів, значних верств населення.

2. Закон передбачає також, що право на безоплатну вторинну правову допомогу мають громадяни держав, з якими Україна уклала відповідні міжнародні договори про правову допомогу, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також іноземці та особи без громадянства відповідно до міжнародних договорів, учасником яких є Україна, якщо такі договори зобов'язують держав-учасниць надавати певним категоріям осіб безоплатну правову допомогу.

Стаття 15. Суб'єкти надання безоплатної вторинної правової допомоги

1. Суб'єктами надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні є:

- 1) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;***
- 2) адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом;***
- 3) адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору.***

1. Процедура надання безоплатної вторинної правової допомоги складається з двох рівнів. Адвокат, який безпосередньо надаватиме правову допомогу залучається через центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Центри і зареєстровані адвокати не є взаємозамінними. Зокрема Центри організовують надання безоплатної правової допомоги, але надаватися вона може тільки адвокатами.

2. Адвокатом згідно до ч.1 ст. 2 Закону України «Про адвокатуру» від 19.12.1992 № 2887-XII є особа, яка має вищу юридичну освіту, підтверджену дипломом України або відповідно до міжнародних договорів України дипломом іншої країни, стаж роботи у галузі права не менше

двох років, володіє державною мовою, склала кваліфікаційні іспити, одержала в Україні свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю та прийняла Присягу адвоката України.

Законом не конкретизовано та не розкривається зміст поняття Реєстру адвокатів. На даний час Постановою Кабінету Міністрів України затверджено Положення Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури від 10.03.2000, № 1 «Про Єдиний реєстр адвокатів України» відповідно до якого існує єдиний реєстр адвокатів України, що становить собою базу даних, в якій містяться необхідні відомості про адвокатів України.

Якщо адвокати надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі, то між ними та Центром укладається контракт. В даному випадку під контрактом слід розуміти особливу форма трудового договору в якому строк його дії, права, обов'язки, відповідальність сторін (у т. ч. матеріальна), умови матеріального забезпечення та організації праці, умови розірвання договору можуть встановлюватись за домовленістю сторін.

3. У випадку надання безоплатної вторинної правової допомоги на тимчасовій основі, між адвокатами та центром укладається договір. Договір згідно до ч. ч. 1 ст. 626 Цивільного Кодексу є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. В даних випадках буде укладатись договір послуг. За договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором. Адвокат повинен надавати послугу особисто.

Стаття 16. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги

1. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги утворюються Міністерством юстиції України при головних управліннях юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі з урахуванням потреб відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

2. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги є неприбутковими організаціями, користуються правами юридичної особи, мають власні бланки, печатку із своїм найменуванням.

3. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги фінансуються з Державного бюджету України, інших не заборонених законодавством джерел.

4. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги забезпечують надання всіх видів правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 цього Закону.

5. Повноваження та порядок діяльності центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги встановлюються Положенням про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, що затверджується Міністерством юстиції України.

6. Під час виконання функцій з надання безоплатної вторинної правової допомоги центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги взаємодіють із судами, органами прокуратури та іншими правоохоронними органами, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування.

7. Діяльність Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги поширюється на територію відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Законом передбачено, що Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги утворюються Міністерством юстиції України при головних управліннях юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі з урахуванням потреб відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

2. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги є неприбутковими організаціями, користуються правами юридичної особи, мають власні бланки, печатку із своїм найменуванням. Закон прямо не передбачає, що Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги є юридичними особами, проте він наділяє їх можливостями користуватися правами останніх, мати власні бланки та печатку.

3. Законом передбачено, що джерелом фінансування діяльності Центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги є Державний бюджет України, а також інші не заборонені законодавством джерела. Зміст та обсяг останніх в Законі не розкривається.

4. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, які утворюються при головних управліннях юстиції, забезпечують надання всіх видів правових послуг, передбачених у ч. 2 ст. 13 Закону (захист від обвинувачення, здійснення представництва інтересів певних осіб, складення документів процесуального характеру). Однак, вказані дії здійснюватимуться не працівниками центрів, а адвокатами на підставі відповідних договорів (контрактів). Таким чином, Законом передбачено посередницький характер діяльності центрів наслідком чого є збільшення часу від моменту звернення особи до моменту надання їй реальної допомоги.

З'ясування питання про доцільність надання особі правової допомоги та визначення її виду здійснюється не тим суб'єктом, який цю допомогу безпосередньо надає. Суб'єкт отримання безоплатної правової допомоги не бере участі у виборі адвоката, незважаючи на те, що це безпосередньо його стосується. Певною мірою це не узгоджується з вимогами ч.1 ст. 59 Конституції України, за якою кожен є вільним виборі захисника своїх прав, а також з положенням ч. 1 ст. 57 Конституції України, відповідно до якого кожному гарантується право знати свої права та обов'язки.

5. Повноваження та процедурні моменти діяльності центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги визначаються Міністерством юстиції України, через затвердження останнім Положення про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

6. Питання щодо порядку та характеру взаємодії Центрів з надання безоплатної вторинної допомоги із судами, органами прокуратури та іншими правоохоронними органами, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у Законі прямо не розкривається. Проте вказану взаємодію можна прослідкувати з прикінцевих та перехідних положень Закону яким внесено зміни у низку нормативно-правових актів.

Так, особа, яка провадить дізнання, слідчий, прокурор, суддя і суд зобов'язані поінформувати підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного про можливість призначення захисника відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу». У випадках, коли участь захисника є обов'язковою, а підозрюваний, обвинувачений, підсудний не залучив захисника, особа, яка провадить дізнання, слідчий чи суд у встановленому законом порядку надсилають запит про призначення захисника до центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Вимога особи, яка провадить дізнання, слідчого, суду про призначення захисника є обов'язковою для керівника центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Міліція інформує в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги про кожний випадок затримання, арешту чи взяття під варту особи, крім випадків, коли така особа захищає себе особисто чи запросила захисника.

На Державну прикордонну службу України відповідно до визначених законом завдань покладається забезпечення затриманим особам з моменту їх затримання права захищати себе особисто або користуватися правовою допомогою захисника, а також інформування в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги про кожний випадок затримання осіб з дорученням правоохоронних органів України та адміністративного затримання осіб за винятком випадків, коли особа захищає себе особисто чи запросила захисника.

Органи міграційної служби поряд з прийняттям заяв від іноземців та осіб без громадянства про надання їм статусу біженця у порядку, передбаченому цим Законом повинні надавати роз'яснення щодо порядку звернення про надання безоплатної правової допомоги, за бажанням заявника приймає таке звернення та передає його відповідно до органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, територіального органу юстиції чи центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у сфері надання безоплатної первинної правової допомоги належать такі власні (самоврядні) повноваження:

1) утворення в установленому порядку установ з надання безоплатної первинної правової допомоги з урахуванням потреб територіальної громади;

2) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо утворення установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, вирішення питань про чисельність працівників таких установ, про витрати на їх утримання, здійснення матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, надання для їх функціонування необхідних приміщень;

3) забезпечення координації діяльності установ з надання безоплатної первинної правової допомоги на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

4) здійснення фінансування установ з надання безоплатної первинної правової допомоги та контролю за використанням коштів такими установами за призначенням;

5) розгляд письмових звернень про надання безоплатної первинної правової допомоги та надання такої допомоги з питань, що належать до їх компетенції, відповідно до закону;

6) надання роз'яснень положень чинного законодавства та консультацій щодо порядку звернення про надання безоплатної вторинної правової допомоги;

7) забезпечення особистого прийому осіб для надання безоплатної первинної правової допомоги;

8) залучення на підставі договорів адвокатів, фізичних та юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги;

9) координація діяльності з місцевими органами виконавчої влади та територіальними органами центральних органів виконавчої влади щодо надання безоплатної первинної правової допомоги;

10) надання документів та інших матеріалів, або їх копій, що необхідні у зв'язку з наданням безоплатної вторинної правової допомоги;

11) організація семінарів, конференцій з питань безоплатної первинної правової допомоги.

7. Оскільки діяльність Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги поширюється на територію відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги утворюються Міністерством юстиції України при головних управліннях юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, то діяльність центру поширюється на відповідну область, м. Київ, м. Севастополь, АР Крим.

Стаття 17. Повноваження центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги

1. Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі:

1) приймає рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги або про відмову в наданні безоплатної вторинної правової допомоги;

2) забезпечує складення процесуальних документів за зверненням суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу;

3) забезпечує участь захисника при провадженні дізнання, досудового слідства та в розгляді кримінальної справи в суді у випадках, коли участь захисника є обов'язковою відповідно до положень Кримінально-процесуального кодексу України, а також у випадках, коли підозрюваний, обвинувачений, підсудний, який є суб'єктом права на безоплатну вторинну правову допомогу, не може запросити захисника через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин;

4) забезпечує участь захисника у розгляді справи про адміністративне правопорушення;

5) забезпечує здійснення представництва інтересів суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу в судах, інших органах державної влади, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;

6) укладає контракти з адвокатами, включеними до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, для надання такої допомоги на постійній основі;

7) укладає договори з адвокатами, включеними до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, для надання такої допомоги на тимчасовій основі (на підставі окремих договорів про надання послуг);

8) видає доручення для підтвердження повноважень захисника або повноважень адвоката для здійснення представництва інтересів особи в судах, органах державної влади, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;

9) приймає рішення про заміну адвоката відповідно до статті 24 цього Закону;

10) подає клопотання до головного управління юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі про виключення адвоката з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, та Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору, у випадках, передбачених пунктами 2 — 4 частини першої статті 24 цього Закону;

11) приймає рішення про припинення надання безоплатної вторинної правової допомоги;

12) подає головному управлінню юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі звіти про свою діяльність;

13) виконує інші функції, передбачені Положенням про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Статтею регламентована діяльність Центрів, їх права та обов'язки.

Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги приймає рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги або про відмову в наданні безоплатної вторинної правової допомоги. Порядок прийняття такого рішення Закон не передбачає, у зв'язку з чим вказане питання повинно розкриватись у Положенні про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, яке затверджується Міністерством юстиції України.

Стосовно створення центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги, то згідно із Законом такі центри утворюватимуться Міністерством юстиції України при головних управліннях юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі з урахуванням потреб відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Тобто в залежності від розміру адміністративно-територіальної одиниці та статистичних даних щодо кількості осіб, які підпадають під дію закону України «Про безоплатну правову допомогу» визначатиметься кількість таких центрів.

Основним завданням центрів є створення рівних можливостей доступу осіб до правосуддя шляхом організації надання безоплатної вторинної правової допомоги, а саме надання таких видів правових послуг:

- О захист від обвинувачення;

- О здійснення представництва інтересів осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;

- О складання документів процесуального характеру.

Під час виконання функцій з надання безоплатної вторинної правової допомоги центри взаємодіють із судами, органами прокуратури та іншими правоохоронними органами, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування.

2. На Центри покладається обов'язок забезпечити складення відповідних процесуальних документів за зверненням суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу. До вказаних документів можна віднести різноманітні позовні заяви, апеляційні та касаційні скарги, заяви, звернення і т. ін.

3. Центр забезпечує участь захисника при провадженні дізнання, досудового слідства та в розгляді кримінальної справи в суді у випадках, коли участь захисника є обов'язковою відповідно до положень Кримінально-процесуального кодексу України, а також у випадках, коли підозрюваний, обвинувачений, підсудний, який є суб'єктом права на безоплатну вторинну правову допомогу, не може запросити захисника через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин.

На Центри покладається обов'язок забезпечити участь захисника при провадженні дізнання, досудового слідства і в розгляді кримінальної справи в суді першої інстанції у випадках коли:

- 1) у справах осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочину у віці до 18 років;

2) у справах про злочини осіб, які через свої фізичні або психічні вади (німі, глухі, сліпі тощо) не можуть самі реалізувати своє право на захист;

3) у справах осіб, які не володіють мовою, якою ведеться судочинство;

4) коли санкція статті, за якою кваліфікується злочин, передбачає довічне ув'язнення;

5) при провадженні справи про застосування примусових заходів медичного характеру;

6) при провадженні справи про застосування примусових заходів виховного характеру.

У суді апеляційної інстанції участь захисника у передбачених вище випадках, є обов'язковою, якщо в апеляції ставиться питання про погіршення становища засудженого чи виправданого.

Дізнання — передбачений чинним законодавством комплекс оперативно-розшукових заходів з метою виявлення ознак злочину і осіб, що його вчинили. Перелік органів дізнання визначено ст. 101 Кримінально-процесуального кодексу.

Досудове слідство — стадія кримінального процесу, на якій діяльність органів слідства спрямована на встановлення події злочину (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення злочину); винність обвинуваченого у вчиненні злочину і мотиви злочину; обставини, що впливають на ступінь тяжкості злочину, а також обставини, що характеризують особу обвинуваченого, пом'якшують та обтяжують покарання; характер і розмір шкоди, завданої злочином. Перелік органів досудового слідства визначено ст. 102 Кримінально-процесуального кодексу.

Розгляді кримінальної справи в суді першої інстанції становить собою основну стадію кримінального процесу. В цій стадії суд, здійснюючи правосуддя, остаточно досліджує всі істотні обставини справи, перевіряє докази, зібрані при провадженні дізнання і досудового слідства, та постановляє вирок виправдувального чи обвинувального характеру. Судовий розгляд об'єднують процесуальні дії (частини) з чітко визначеним змістом: 1) підготовча частина судового розгляду; 2) судове слідство; 3) судові дебати; 4) останнє слово підсудного; 5) постановлення і проголошення вироку.

Крім того, Центр забезпечує особу захисником через відсутність коштів у такої особи чи з інших об'єктивних причин. До об'єктивних причин можна віднести хворобу чи інший стан особи, що позбавляє її самостійно здійснити при потребі вибір захисника.

4. Центр забезпечує участь адвоката у розгляді справи про адміністративне правопорушення. Згідно зі ст. 213 Кодексу України про адміністративні правопорушення такі справи розглядаються: 1) адміністративними комісіями при виконавчих комітетах сільських, селищних, міських рад; 2) виконавчими комітетами сільських, селищних, міських рад; 3) районними, районними у місті, міськими чи міськрайонними судами (суддями), а у випадках, передбачених цим Кодексом, місцевими адміністративними та господарськими судами, апеляційними судами,

вищими спеціалізованими судами та Верховним Судом України; 4) органами внутрішніх справ, органами державних інспекцій та іншими органами (посадовими особами), уповноваженими на те цим Кодексом.

5. Центр забезпечує здійснення представництва інтересів суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу в судах, прокуратурі, СБУ, міліції, податкової міліції, органами дізнання, а також, Державній прикордонній службі України, органах міграційної служби, інших органах державної влади, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами.

6,7. Див. коментар до ст. 15 Закону.

8. Центр видає доручення для підтвердження повноважень захисника або повноважень адвоката для здійснення представництва інтересів особи в судах, органах державної влади, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами. Договір доручення. В даному контексті Закон містить певну неточність. Зокрема, згідно до ст. 1000 Цивільного кодексу, дорученням є цивільно-правовий договір, за яким одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені та за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії. Відповідно з ч. 1 ст. 1007 Цивільного кодексу, довіритель зобов'язаний видати повіреному довіреність на вчинення юридичних дій, передбачених договором доручення. Як передбачено ч. 3 ст. 244 Цивільного кодексу, довіреністю є письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами. Довіреність на вчинення правочину представником може бути надана особою, яку представляють (довірителем), безпосередньо третій особі.

Крім того, в ст. 42 Цивільного процесуального кодексу якою передбачено документи, що посвідчують повноваження представників у цивільному судочинстві доручення відсутнє. Не передбачено можливість ствердження повноважень адвоката дорученням і ст. 44 Кримінально-процесуального кодексу. Аналогічне положення міститься і в ст. 58 Кодексу адміністративного судочинства.

9. Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги приймає рішення про заміну адвоката у разі його хвороби, неналежного виконання ним своїх зобов'язань за умовами договору, недотримання ним порядку надання безоплатної вторинної правової допомоги, а також у випадку виключення адвоката з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, чи Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору.

10. Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги подає клопотання до головного управління юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі про виключення адвоката з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, та Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору, у випадку, неналежного виконання ним своїх зобов'язань

за умовами договору, недотримання ним порядку надання безоплатної вторинної правової допомоги, а також у випадку виключення адвоката з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, чи Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору.

11. Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги приймає рішення про припинення надання безоплатної вторинної правової допомоги.

12. Звітує Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги перед головним управлінням юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі.

13. Закон передбачає, що Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги може виконувати й інші функції, передбачені Положенням про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Закон не передбачає надання правової допомоги самим Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Центр є фактично посередником між особою і надавачем допомоги (адвокатом).

Стаття 18. Порядок подання звернень про надання безоплатної вторинної правової допомоги

1. Звернення про надання одного з видів правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 цього Закону, подаються особами, які досягли повноліття, до Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги або до територіального органу юстиції за місцем фактичного проживання таких осіб незалежно від реєстрації місця проживання чи місця перебування особи.

2. Звернення про надання одного з видів правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 цього Закону, що стосуються дітей, подаються їх законними представниками за місцем фактичного проживання дитини або її законних представників незалежно від реєстрації місця проживання чи місця перебування особи.

3. Звернення про надання одного з видів правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 цього Закону, що стосуються осіб, визнаних судом недієздатними, або дієздатність яких обмежена судом, подаються їх опікунами або піклувальниками за місцем фактичного проживання таких осіб або їх опікунів чи піклувальників незалежно від реєстрації місця проживання чи місця перебування особи.

4. Разом із зверненням про надання безоплатної вторинної правової допомоги особа або законний представник особи повинні подати документи, що підтверджують належність особи або осіб, стосовно яких звертається законний представник, до однієї з вразливих категорій осіб, передбачених частиною першою статті 14 цього Закону.

1. Звернення щодо отримання захисту від обвинувачення чи здійснення представництва інтересів в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами, а також складення документів процесуального характеру подаються повнолітніми особами, або Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги або до територіального органу юстиції за місцем фактичного проживання таких осіб незалежно від реєстрації місця проживання чи місця перебування особи.

До територіального органу юстиції відносяться головне управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головні управління юстиції в областях, міст Києві та Севастополі, а також, районні, районні у містах, міські (міст обласного значення), міськрайонні, міжрайонні управління юстиції.

2. Звернення про надання одного з видів правових послуг, передбачених ч. 2 ст. 13 Закону, що стосуються дітей, подаються їх законними представниками за місцем фактичного проживання дитини або її законних представників незалежно від реєстрації місця проживання чи місця перебування особи. Законні представники — батьки, опікуни, піклувальники даної особи або представники тих установ і організацій, під опікою чи опікуванням яких вона перебуває.

3. Звернення про надання одного з видів правових послуг, передбачених ч. 2 ст. 13 Закону, що стосуються осіб, визнаних судом недієздатними, або дієздатність яких обмежена судом, подаються їх опікунами або піклувальниками.

4. Разом із зверненням про надання безоплатної вторинної правової допомоги особа або законний представник особи повинні подати документи, що підтверджують належність особи або осіб, стосовно яких звертається законний представник, до однієї з вразливих категорій осіб, передбачених ч. 1 ст. 14 Закону. Зокрема такими документами можуть бути у батьків — свідоцтво про народження дитини, а в опікунів та піклувальників — рішення відповідного органу опіки та піклування про призначення особи опікуном чи піклувальником.

Стаття 19. Порядок розгляду звернень про безоплатну вторинну правову допомогу

1. У разі звернення особи про надання одного з видів безоплатної вторинної правової допомоги Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги зобов'язаний протягом десяти днів з дня надходження звернення прийняти рішення щодо надання безоплатної вторинної правової допомоги.

2. Якщо особа подала звернення про надання одного з видів правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 цього Закону, до територіального органу юстиції, цей орган зобов'язаний протягом трьох днів з дня подання звернення надіслати його до Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, діяльність якого

поширюється на територію відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги зобов'язаний у семиденний строк з дня отримання звернення особи прийняти рішення щодо надання безоплатної вторинної правової допомоги.

3. Якщо особа належить до однієї з категорій осіб, передбачених частиною першою статті 14 цього Закону, Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги приймає рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги і письмово повідомляє про це особу або її законного представника, а також суд, орган державної влади, орган місцевого самоврядування, в яких здійснюватиметься представництво інтересів особи.

4. Якщо особа не має підстав для отримання безоплатної вторинної правової допомоги, Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги приймає рішення про відмову в наданні безоплатної вторинної правової допомоги і надсилає копію цього рішення особі, яка звернулася про надання такої допомоги, з одночасним роз'ясненням порядку оскарження рішення про відмову в наданні безоплатної вторинної правової допомоги.

5. У разі звернення осіб, зазначених у пунктах 3 — 7 частини першої статті 14 цього Закону, про надання безоплатної вторинної правової допомоги або надходження інформації про затриманих осіб у випадках, установлених законом, Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги зобов'язаний прийняти рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги з моменту затримання особи.

6. У разі отримання від особи, яка провадить дізнання, слідчого чи суду запиту про призначення захисника Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги зобов'язаний призначити захисника протягом 24 годин з моменту надходження запиту.

1. Строк прийняття рішення стосовно надання безоплатної вторинної правової допомоги становить 10 днів. Перебіг строку починається з наступного дня після відповідного звернення особи до Центру за наданням безоплатної вторинної правової допомоги. Якщо останній день строку припадає на вихідний, святковий або інший неробочий день, днем закінчення строку є перший за ним робочий день. Вказаний строк за певних умов може бути занадто тривалим, оскільки, значна кількість слідчих дій вчиняється одразу після порушення кримінальної справи.

2. Якщо особа подала звернення про надання правових послуг до територіального органу юстиції (головне управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головні управління юстиції в областях, міст Києві та Севастополі, а також, районні, районні у містах, міські (міст обласного значення), міськрайонні, міжрайонні управління юстиції), то цей орган зобов'язаний протягом трьох днів з дня подання звернення надіслати його до Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, діяльність якого

поширюється на територію відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги зобов'язаний у семиденний строк з дня отримання звернення особи прийняти рішення щодо надання безоплатної вторинної правової допомоги.

3. У випадку наявності підстав для надання правової допомоги Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги приймає рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги і письмово повідомляє про це особу або її законного представника (батьків, опікунів чи піклувальників), а також суд, орган державної влади, орган місцевого самоврядування, в яких здійснюватиметься представництво інтересів особи.

4. Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги приймає рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги і письмово повідомляє про це особу. У випадку відмови в наданні правової допомоги, у рішенні повинно бути обов'язково роз'яснено порядок оскарження цього рішення.

5. Закон має як виняток правило про те, що у разі звернення осіб, зазначених у пп. 3—7 ч. 1 ст. 14 Закону (до яких застосовано адміністративне затримання або адміністративний арешт, підозрювані у вчиненні злочину, затримані органами дізнання та слідства, до яких як запобіжний захід обрано взяття під варту, у справах яких відповідно до положень Кримінально-процесуального кодексу України участь захисника є обов'язковою), про надання безоплатної вторинної правової допомоги або надходження інформації про затриманих осіб у випадках, установлених законом, Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги зобов'язаний прийняти рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги з моменту затримання особи. Таким чином на Центр покладається обов'язок у більш короткий строк реагувати у випадку обмеження свободи особи. З урахуванням вказаного, особі яка зацікавлена в більш швидкому вирішенні питання стосовно надання вторинної правової допомоги разом із зверненням за такою допомогою слід точно вказати час з якого відбулося затримання

6. Законом чітко встановлено, що Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги зобов'язаний призначити захисника протягом 24 годин з моменту надходження запиту в разі отримання такого запиту про призначення захисника від особи, яка провадить дізнання, слідчого чи суду.

Стаття 20. Підстави для відмови в наданні безоплатної вторинної правової допомоги

1. Особі може бути відмовлено в наданні безоплатної вторинної правової допомоги за наявності хоча б однієї з таких підстав:

1) особа не належить до жодної з категорій осіб, передбачених частиною першою статті 14 цього Закону;

2) особа подала неправдиві відомості або фальшиві документи з метою віднесення її до однієї категорій осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу;

3) вимоги особи про захист або відновлення її прав є неправомірними;

4) особі раніше надавалася безоплатна вторинна правова допомога з одного і того ж питання;

5) особа використала всі національні засоби правового захисту у справі, з якої звертається за наданням безоплатної вторинної правової допомоги.

2. У разі якщо особі відмовлено в наданні безоплатної вторинної правової допомоги на підставі пункту 5 частини першої цієї статті, до рішення про відмову додається письмове роз'яснення про порядок звернення до відповідних міжнародних судових установ чи відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Особі може бути відмовлено в наданні безоплатної вторинної правової допомоги у випадку, якщо вказана особа не належить до жодної з категорій осіб, передбачених ч. 1 ст. 14 Закону.

1.2. Крім того, відмовлено може бути, якщо особа подала неправдиві відомості або фальшиві документи з метою віднесення її до однієї категорій осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу. В даному випадку повинна мати місце як завідома неправдивість так і неумисна. Закон не врегульовує питання стосовно того, хто визначає (Центр чи безпосередньо адвокат), що вимоги особи про захист або відновлення її прав є неправомірними. Відмова матиме місце і у випадку, коли вимоги особи про захист або відновлення її прав є неправомірними, оскільки закон захищає відносини, що врегульовані нормами права.

1.3. Оскільки одним із призначенням права є врегулювання суспільних відносин (правовідносин), а також у зв'язку з тим, що правовідносини на відміну від інших суспільних відносин охороняються державою, то особі може бути відмовлено в наданні безоплатної вторинної правової допомоги у випадку, якщо вимоги особи про захист або відновлення її прав є неправомірними.

1.4. У випадку, якщо особі раніше надавалася безоплатна вторинна правова допомога з одного і того ж питання, то також матиме місце відмова у наданні безоплатної правової допомоги. Під одним і тим же питанням слід розуміти звернення за допомогою по одній і тій же справі в якості одного і того ж суб'єкта. Тотожність питань не матиме місце якщо зацікавлена особа зверталася по одній і тій же кримінальній справі як свідок, а потім як підозрюваний, чи спочатку була позивачем по цивільній справі з певного питання, а з часом відповідачем по даному питанню.

1.5. Також відмова матиме місце у випадку, коли особа використала всі національні засоби правового захисту у справі, з якої звертається за наданням безоплатної вторинної правової допомоги. Вказане положен-

ня більшою мірою стосується судової форми захисту прав, свобод та інтересів.

2. У разі якщо особі відмовлено в наданні безоплатної вторинної правової допомоги у зв'язку з тим, що особа використала всі національні засоби правового захисту у справі, з якої звертається за наданням безоплатної вторинної правової допомоги, до рішення Центру про відмову додається письмове роз'яснення про порядок звернення до відповідних міжнародних судових установ чи відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Таким чином, надання безоплатної вторинної правової допомоги не охоплює можливість захисту порушених, невизнаних чи оспорюваних прав, свобод та інтересів у міжнародних судових установах.

Стаття 21. Надання безоплатної вторинної правової допомоги адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом

1. Після прийняття рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги призначає адвоката, який надає безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом.

2. Під час призначення адвоката враховуються його спеціалізація, досвід роботи, навантаження, складність справ, у яких адвокат бере участь.

3. Повноваження адвоката як захисника при провадженні дізнання, досудового слідства і в розгляді кримінальної справи в суді, для участі у розгляді справи про адміністративне правопорушення та представництва інтересів осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами підтверджуються дорученням Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Закон передбачає, що за загальним правилом після прийняття рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги призначає адвоката, який надає безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом. Тобто, прерогатива у наданні правової допомоги надається адвокату, який пройшов складнішу процедуру відбору, та який має укладений з Центром контракт.

2. З метою підвищення якості надання правової допомоги Законом передбачено, що під час призначення Центром адвоката враховуються його спеціалізація, досвід роботи, навантаження, складність справ, у яких адвокат бере участь. В даному випадку вказані критерії які є суб'єктивними за своїм змістом.

3. Центр видає доручення для підтвердження повноважень адвоката як захисника при провадженні дізнання, досудового слідства і в розгляді

кримінальної справи в суді, для участі у розгляді справи про адміністративне правопорушення та представництва інтересів осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами. Як уже зазначалося, в даному контексті Закон містить певну неточність. Зокрема, згідно до ст. 1000 Цивільного кодексу, дорученням є цивільно-правовий договір, за яким одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені та за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії. Відповідно з ч. 1 ст. 1007 Цивільного кодексу, довіритель зобов'язаний видати повіреному довіреність на вчинення юридичних дій, передбачених договором доручення. Як передбачено ч. 3 ст. 244 Цивільного кодексу, довіреністю є письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами. Довіреність на вчинення правочину представником може бути надана особою, яку представляють (довірителем), безпосередньо третій особі.

Крім того, в ст. 42 Цивільного процесуального кодексу якою передбачено документи, що посвідчують повноваження представників у цивільному судочинстві доручення відсутнє. Не передбачено можливість ствердження повноважень адвоката дорученням і ст. 44 Кримінально-процесуального кодексу. Аналогічне положення міститься і в ст. 58 Кодексу адміністративного судочинства.

Стаття 22. Надання безоплатної вторинної правової допомоги на підставі договору

1. У разі неможливості надання безоплатної вторинної правової допомоги адвокатом, який надає безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги укладає договір з адвокатом, включеним до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору про її надання.

2. У договорі про надання безоплатної вторинної правової допомоги зазначаються обсяг правової допомоги, строк, протягом якого така допомога надаватиметься, та розмір плати.

3. Повноваження адвоката, з яким укладено договір про надання безоплатної вторинної правової допомоги, підтверджуються в порядку, встановленому частиною третьою статті 21 цього Закону.

4. Адвокат, з яким укладено договір про надання безоплатної вторинної правової допомоги, зобов'язаний надати таку допомогу якісно в обсязі та у строки, визначені договором.

Оскільки прерогатива у наданні правової допомоги надається адвокату, з яким Центром укладено контрактом, а не договір, то лише у разі неможливості надання безоплатної вторинної правової допомоги таким адвокатом, Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги укладає договір з адвокатом, включеним до Реєстру адвокатів, які на-

дають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору про її надання. Під неможливістю надання безоплатної вторинної правової допомоги слід розуміти велику завантаженість та складність справи у якій братиме участь адвокат. Відсутність певних знань чи досвіду роботи не може бути підставою у відмові надання правової допомоги, оскільки ставить під сумнів звання адвоката.

2. Істотними умовами договору про надання безоплатної вторинної правової допомоги Закон визначає: обсяг правової допомоги; строк, протягом якого така допомога надаватиметься; розмір плати.

3. Повноваження адвоката, з яким укладено договір про надання безоплатної вторинної правової допомоги, підтверджуються дорученням Центру.

4. Адвокат, з яким укладено договір про надання безоплатної вторинної правової допомоги, зобов'язаний надати таку допомогу якісно в обсязі та у строки, визначені договором з Центром. Відповідно якість наданої правової допомоги визначається не особою, якій вона надається, а Центром.

Стаття 23. Підстави та порядок припинення надання безоплатної вторинної правової допомоги

1. Надання безоплатної вторинної правової допомоги припиняється за рішенням Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у разі якщо:

1) обставини чи підстави, за наявності яких особа була віднесена до категорій осіб, передбачених частиною першою статті 14 цього Закону, припинили своє існування;

2) встановлено факт подання особою неправдивих відомостей або фальшивих документів, що стали підставою для віднесення особи до категорій осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, та прийняття рішення про надання їй безоплатної вторинної правової допомоги;

3) особа користується захистом іншого захисника (захисників) у справі, за якою їй призначено захисника відповідно до цього Закону;

4) особа використала всі національні засоби правового захисту в справі.

2. Особі, якій раніше надавалася безоплатна вторинна правова допомога відповідно до цього Закону та яка втратила підстави для отримання такої допомоги, правова допомога може надаватися на загальних підставах.

3. У разі припинення надання безоплатної вторинної правової допомоги відповідно до пункту 2 частини першої цієї статті особа, якій надавалася така допомога, зобов'язана відшкодувати вартість фактичних витрат, пов'язаних з наданням допомоги.

4. Надання безоплатної вторинної правової допомоги припиняється у разі повного виконання суб'єктом надання безоплатної вто-

ринної правової допомоги своїх зобов'язань, передбачених договором про її надання.

Надання безоплатної вторинної правової допомоги припиняється за рішенням Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у разі якщо обставини чи підстави, за наявності яких особа була віднесена до категорій осіб, передбачених частиною першою статті 14 цього Закону, припинили своє існування:

О у осіб в т.ч. інвалідів, які перебувають під юрисдикцією України, збільшився середньомісячний дохід;

О діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, безпритульні діти, діти, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї перестали бути такими;

О якщо до особи застосовано затримання, арешт (взяття під варту) було припинено;

О якщо у особи, у справах яких відповідно до положень Кримінально-процесуального кодексу України участь захисника є обов'язковою відпала необхідність обов'язкової участі захисника;

О особа, на яку поширюється дія Закону України «Про біженців», змінила позицію стосовно необхідності оскарження рішення про надання статусу біженця чи їй надано такий статус;

О якщо відповідну особу позбавлено статусу ветеранів війни чи особи, на яку поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; особи, яка має особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною; особи, яка належать до числа жертв нацистських переслідувань;

О якщо відпали відповідні підстави стосовно осіб, щодо яких суд розглядає справу про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, надання психіатричної допомоги в примусовому порядку;

О якщо особа втратила статус реабілітованого відповідно до законодавства України.

Надання безоплатної вторинної правової допомоги припиняється у випадку, якщо працівником Центру встановлено факт подання особою неправдивих відомостей або фальшивих документів, з метою віднесення особи до категорій осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу та прийняття рішення про надання їй безоплатної вторинної правової допомоги.

Припиняється надання безоплатної вторинної правової допомоги також у випадку коли особа користується захистом іншого захисника у справі, за якою їй призначено захисника відповідно до цього Закону. Тобто, особа може мати захисника відповідно до коментованого Закону лише одного, та й то, у випадку відсутності в неї будь-якого іншого захисника, який здійснює захист не в порядку передбаченому Законом.

Припинення надання безоплатної вторинної правової допомоги також відбувається, якщо захисник призначений Центром використав всі національні засоби правового захисту в справі.

2. Якщо особі, якій надавалася безоплатна вторинна правова допомога на підставі коментованого Закону, втратила підстави для отримання такої допомоги, то правова допомога може надаватися їй на загальних підставах. В разі зміни обставин — зникнення підстав для отримання безоплатної вторинної допомоги, особа повинна заявити про це, інакше їй доведеться відшкодувати витрати бюджету на таку допомогу.

3. У разі припинення надання безоплатної вторинної правової допомоги якщо встановлено факт подання особою неправдивих відомостей або фальшивих документів, з метою віднесення особи до категорій осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу та прийняття рішення про надання їй безоплатної вторинної правової допомоги, особа, якій надавалася така допомога, зобов'язана відшкодувати вартість фактичних витрат, пов'язаних з наданням допомоги. В даному випадку положення вказаної норми слід застосувати у випадку, якщо має місце завідоме умисне подання неправдивих відомостей.

4. У випадку якщо суб'єкт надання безоплатної вторинної правової допомоги (адвокат який надає безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору) виконав усі свої зобов'язання, що передбачені договором про її надання, то надання безоплатної вторинної правової допомоги припиняється.

Стаття 24. Підстави та порядок заміни адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу

1. Адвоката, який надає безоплатну вторинну правову допомогу, може бути замінено у разі:

- 1) хвороби адвоката;*
- 2) неналежного виконання адвокатом своїх зобов'язань за умовами договору;*
- 3) недотримання ним порядку надання безоплатної вторинної правової допомоги;*

4) виключення адвоката з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, чи Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору.

2. Заміна одного адвоката іншим проводиться відповідно до вимог, передбачених статтями 21 і 22 цього Закону.

3. Під час заміни одного адвоката іншим забезпечується безперервність надання безоплатної вторинної правової допомоги.

4. Адвокат, який призначається на заміну іншого адвоката, зобов'язаний вжити заходів для усунення недоліків у наданні безоплатної вторинної правової допомоги, які мали місце до його призначення.

5. Якщо рішення про заміну адвоката прийнято відповідно до пунктів 2 — 4 частини першої цієї статті, Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги може внести пропозицію до

відповідного головного управління юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі щодо виключення такого адвоката з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, чи Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору.

У разі хвороби адвоката, який надає безоплатну вторинну правову допомогу, його може бути замінено.

Неналежне виконання адвокатом своїх зобов'язань за умовами договору між ним та Центром як і недотримання ним порядку надання безоплатної вторинної правової допомоги також є підставою для його заміни.

Якщо між адвокатом і Центром укладено контракт, то виключення адвоката з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі є підставою його заміни.

Якщо ж між адвокатом і Центром укладено договір, то виключення його з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі є також підставою його заміни.

2. Заміна одного адвоката іншим проводиться відповідно до вимог, загальних правил порядку надання безоплатної вторинної правової допомоги адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу за контрактом (договором).

3. За будь-яких умов під час заміни одного адвоката іншим повинна забезпечуватися безперервність надання безоплатної вторинної правової допомоги.

4. У випадку уколи адвокат, який призначається Центром на заміну іншого адвоката, виявить недоліки у адвоката який до цього надавав правову допомогу він зобов'язаний вжити заходів для усунення недоліків.

5. Якщо рішення про заміну адвоката прийнято у зв'язку з неналежним виконанням адвокатом своїх зобов'язань за умовами договору чи недотримання ним порядку надання безоплатної вторинної правової допомоги, Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги може внести пропозицію до відповідного головного управління юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі щодо виключення такого адвоката з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, чи тимчасовій основі на підставі договору.

Стаття 25. Права суб'єктів надання безоплатної вторинної правової допомоги

1. Суб'єкт надання безоплатної вторинної правової допомоги має право:

1) здійснювати захист при провадженні дізнання, досудового слідства, розгляді кримінальної справи в суді на підставі доручення Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

2) брати участь у розгляді справи про адміністративне правопорушення на підставі доручення Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

3) представляти права і законні інтереси осіб, які потребують безоплатної вторинної правової допомоги, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами на підставі доручення Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

4) запитувати і отримувати документи та інші матеріали або їх копії, необхідні у зв'язку з наданням безоплатної вторинної правової допомоги в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;

5) збирати відомості з метою використання їх під час захисту прав і законних інтересів осіб, які мають право на отримання безоплатної вторинної правової допомоги;

6) ознайомлюватися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях з необхідними для забезпечення ефективного правового захисту документами, крім тих, що є державною таємницею;

7) інформувати Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги про настання обставин, що передбачають припинення надання безоплатної вторинної правової допомоги у випадках, передбачених частиною першою статті 23 цього Закону;

8) на належну оплату діяльності з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

2. Адвокат, який надає безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом чи на тимчасовій основі на підставі договору, має всі права та гарантії, встановлені Законом України «Про адвокатуру», іншими законами України.

Суб'єктами надання вторинної правової допомоги є Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; адвокати, включені до Реєстру адвокатів Вищої кваліфікаційної комісії України при Кабінеті Міністрів України, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом; адвокати, включені до Реєстру адвокатів Вищої кваліфікаційної комісії України при Кабінеті Міністрів України, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору.

Створення центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги покладено на Міністерство юстиції України. Створення зазначених центрів відбуватиметься поетапно при головних управліннях юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі для виконання повноважень із забезпечення складання процесуальних документів, участі захисника при розгляді адміністративних та кримінальних справ, укладання контрактів та договорів з адвокатами тощо. Допоки Міністерство юстиції України створюватиме Центри, безоплатну вторинну допомогу повинні надавати адвокати, включені до

Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом; адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору. Але це є досить суперечливим, тому, що норми статті передбачають право адвокатів на представництво окремих верств громадян лише на підставі доручення Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, тобто ці права можливо буде застосовувати лише після створення Центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Міністерство юстиції України має створити зазначені центри до 2013 року.

Відповідно до Закону України «Про адвокатуру» підставою для здійснення адвокатської діяльності будь-якого виду є угода (договір), яка укладається між фізичною або юридичною особою і адвокатським бюро чи адвокатським об'єднанням.

В угоді мають бути визначені: вид адвокатської діяльності, суть доручення, терміни його виконання, розмір гонорару, порядок його обчислення і внесення; вартість покриття фактичних витрат, пов'язаних з виконанням доручення. Ніхто не має права вимагати від адвоката і його довірителя угоду про надання правової допомоги для вступу адвоката у справу.

Угода може бути укладена в усній та письмовій формі. Письмова форма угоди може бути спрощеною у вигляді запису у відомості, запису у журналі тощо.

Відповідно до коментованої статті центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; адвокати, включені до Реєстру адвокатів Вищої кваліфікаційної комісії України при Кабінеті Міністрів України, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом; адвокати, включені до Реєстру адвокатів Вищої кваліфікаційної комісії України при Кабінеті Міністрів України, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору **мають право:**

- **здійснювати захист** при провадженні дізнання, досудового слідства, розгляді кримінальної справи в суді на підставі доручення Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Адвокат у цьому випадку є учасником кримінального судочинства, який за законом уповноважений здійснювати захист прав і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого. Захист можуть здійснювати особи, які мають свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю в Україні, та інші фахівці у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, у нашому випадку Центру з надання безоплатної вторинної допомоги. Але, кримінально-процесуальним кодексом передбачено, що захисниками можуть бути близькі родичі обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, його опікуни або піклувальники.

Постає питання чи можуть надавати безоплатну правову допомогу близькі родичі обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправдано-

го, його опікуни або піклувальники, якщо вони мають відповідну фахову освіту і чи можливе надання їм доручення Центру? Законом конкретно визначено суб'єктів надання вторинної безоплатної правової допомоги, але чи не суперечать тоді норми Закону кримінально-процесуальному законодавству України?

Кримінально-процесуальним законодавством кількість захисників, які одночасно можуть захищати одного обвинуваченого, підозрюваного, підсудного не обмежена. Повноваження захисника для участі у справі підтверджуються: для адвокатів — відповідним свідоцтвом чи ордером відповідного адвокатського об'єднання, для інших фахівців у галузі права — угодою або дорученням юридичної особи, а для близьких родичів, опікунів або піклувальників — заявою обвинуваченого, підсудного, засудженого або виправданого про їх допуск до участі в справі як захисників.

- брати участь у розгляді справи про адміністративне правопорушення на підставі доручення Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги — зазначене право цілком логічне у відповідності до законодавства України. Суб'єктами, які здійснюють захист у адміністративному судочинстві можуть бути виконавчо-розпорядчі органи та структурні частини їхнього апарату, об'єднання громадян та їх органи, а також органи самоорганізації населення, що мають адміністративно-процесуальну правосуб'єктність; державні службовці та посадові особи, що наділені адміністративно-процесуальними правами і обов'язками; інші державні органи та їх посадові особи, а також громадяни України. Коментуючи попередній підпункт щодо прав захисника у кримінальному судочинстві можна виявити деяку колізійну норму, у адміністративному ж ні, бо у разі, коли захисником може виступати громадянин (близький родич, опікун, піклувальник тощо) можна стверджувати, що він некомпетентні вирішувати адміністративні справи, крім випадків, коли вони наділені спеціальними повноваженнями, але у цьому разі вони вже належать до іншої категорії суб'єктів-захисників.

Відповідно до цього пункту Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги, адвокати, включені до Реєстру адвокатів Вищої кваліфікаційної комісії України при Кабінеті Міністрів України, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом; адвокати, включені до Реєстру адвокатів Вищої кваліфікаційної комісії України при Кабінеті Міністрів України, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору можуть брати участь у справах щодо протиправної, винної (умисної або необережної) дії чи бездіяльності, що посягає на державний чи громадський порядок, суспільну власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законодавством передбачено адміністративну відповідальність.

- представляти права і законні інтереси осіб, які потребують безоплатної вторинної правової допомоги, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами на під-

ставі доручення Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Спектр прав і законних інтересів осіб, представництво яких здійснюється Центром або адвокатами доволі широкий і різний відповідно до виду порушеної справи;

- **запитувати** та отримувати документи та інші матеріали або їх копії, необхідні у зв'язку з наданням безоплатної вторинної правової допомоги в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами, збирати відомості з метою використання їх під час захисту прав і законних інтересів осіб, які мають право на отримання безоплатної вторинної правової допомоги — для здійснення професійної адвокатської діяльності законодавство України надає адвокату певні права, зокрема і професійне право адвоката на збирання відомостей про факти, які можуть бути використані як докази. До цих відомостей можуть належати різноманітного плану документи або їх копії, факти яких може бути необхідна для надання безоплатної правової допомоги. Для цього запиту адвокату дозволено застосовувати всі не заборонені законодавством засоби, спрямовані на отримання необхідної інформації для здійснення своїх повноважень. Разом з тим, слід зазначити, що адвокату не заборонено збирати саме факти, а не докази. Збирання доказів — це повноваження інших уповноважених осіб. Запит та отримання документів та інших матеріалів або їх копій, необхідні у зв'язку з наданням безоплатної вторинної правової допомоги адвокатом можливо як у юридичних, так і фізичних осіб.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, керівники підприємств, установ і організацій повинні сприяти реалізації права адвокатів збирати відомості про факти, які можуть бути використані як докази. При цьому встановлено, що відповідні відомості та копії документів за запитами адвокатів і адвокатських об'єднань у справах, що перебувають у їхньому провадженні, мають надаватися безоплатно.

Також отримання документів можливо і від власне осіб, захист прав і законних обов'язків яких здійснює адвокат;

- **ознайомлюватися** в органах державної влади, органах місцевого самоврядування та підприємствах, в установах та організаціях з необхідними для забезпечення ефективного правового захисту документами, крім тих, що є державною таємницею — адвокат не може розголошувати пов'язану з діяльністю певної юридичної особи інформацію, таємниця якої охороняється законодавством. Правила адвокатської етики вимагають від адвоката виявляти принциповість у відстоюванні інтересів клієнта, що повною мірою можна віднести й до ситуацій, коли адвокат запитує і отримує необхідні документи (їх копії). У разі перешкоджання виконанню доручення клієнта (та за його згодою) адвокат повинен оскаржувати незаконні дії посадових осіб. Разом з тим адвокату забороняється здійснювати протизаконний тиск на посадових осіб та службовців тих органів щодо надання для ознайомлення з необхідними документами.

- **інформувати** Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги про настання обставин, що передбачають припинення надання

безоплатної вторинної правової допомоги у випадках, передбачених частиною першою статті 23 цього Закону — у разі якщо адвокатом встановлено факт подання особою неправдивих відомостей або фальшивих документів, що стали підставою для віднесення особи до категорій осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, та прийняття рішення про надання їй безоплатної вторинної правової допомоги адвокат у письмовій формі має негайно поінформувати про це Центр. У цьому випадку особа, якій надавалася така допомога, зобов'язана відшкодувати вартість фактичних витрат, пов'язаних з наданням допомоги адвокату;

- **на належну** оплату діяльності з надання безоплатної вторинної правової допомоги — відповідно до концепції формування системи безоплатної правової допомоги в Україні для управління системою безоплатної правової допомоги створюється орган управління, відповідальний перед Міністром юстиції, підзвітний і підконтрольний Кабінету Міністрів України, який має достатню фінансову та функціональну незалежність. Вважається, що цим органом буде Центр з надання безоплатної допомоги. Однією із функцій органу управління є підготовка пропозицій щодо розміру та порядку оплати за надання правової допомоги за рахунок коштів державного бюджету та формування пропозицій до проекту Державного бюджету України в частині забезпечення фінансування вторинної безоплатної правової допомоги. Фінансування безоплатної правової допомоги повинно здійснюватись в достатньому обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України, які закріплюються окремим захищеним напрямом видатків в Законі про Державний бюджет на поточний рік. Додатковими засобами фінансування можуть бути інші джерела, при цьому обсяги бюджетного фінансування не можуть зменшуватись на суми, що надходять з додаткових джерел.

Згідно з положеннями Закону, безоплатна вторинна правова допомога повинна надаватися якісно та в необхідному обсязі, проте, у зв'язку з відсутністю чітко визначених вимог до професійного рівня адвокатів і фахівців в галузі права, котрі залучатимуться до надання такої допомоги, питання якості у даному випадку є досить суб'єктивним.

Відповідно до пункту другого статті адвокат, який надає безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом чи на тимчасовій основі на підставі договору, має всі права та гарантії, встановлені Законом України «Про адвокатуру», іншими законами України. Професійні права адвоката, що охороняються законом, закріплені в ст. 6 Закону «Про адвокатуру», а також у спеціальних законах щодо конкретних видів його діяльності. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру» професійні права, честь і гідність адвоката охороняються законом; забороняється будь-яке втручання в адвокатську діяльність, вимагання від адвоката, його помічника, посадових осіб і технічних працівників адвокатських об'єднань відомостей, що становлять адвокатську таємницю. З цих питань вони також не можуть допитуватись як

свідки. Документи, пов'язані з виконанням адвокатом доручення не підлягають огляду, розголошенню чи вилученню без його згоди. Забороняється прослуховування телефонних розмов адвокатів без санкції органів прокуратури. Не допускається негативне реагування з боку правоохоронних органів (дідання, слідства, суду) на правову позицію адвоката у справі. Адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками процесу. Кримінальна справа проти адвоката може бути порушена тільки Генеральним прокурором України, його заступниками, прокурорами Автономної Республіки Крим, областей, міста Києва. Адвоката не можна притягнути до кримінальної, матеріальної та іншої відповідальності або погрожувати їй застосуванням у зв'язку з наданням юридичної допомоги громадянам та організаціям.

Стаття 26. Обов'язки суб'єктів надання безоплатної вторинної правової допомоги

1. Адвокат, який надає безоплатну вторинну правову допомогу, зобов'язаний:

1) неухильно дотримуватися вимог Конституції України, цього Закону, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актів;

2) надавати якісно та в необхідному обсязі безоплатну вторинну правову допомогу;

3) приймати до провадження справи осіб, які потребують безоплатної вторинної правової допомоги, відповідно до договорів, укладених з Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

4) не розголошувати конфіденційну інформацію про особу, яка стала відомою у зв'язку з наданням безоплатної вторинної правової допомоги.

2. Адвокат, який надає безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом чи на тимчасовій основі на підставі договору, має всі обов'язки, встановлені Законом України «Про адвокатуру», іншими законами України.

До підпункту першого пункту першого статті: у своїй діяльності адвокат, відповідно до клятви адвоката, має суворо додержуватися законодавства України, міжнародних актів про права і свободи людини, правил адвокатської етики.

Діяльність адвокатури регулюється Конституцією України, цим Законом, іншими законодавчими актами України, кодексами України (цивільним, цивільно-процесуальним, кримінальним, кримінально-виконавчим, кримінально-процесуальним, адміністративним, адміністративно-процесуальним, податковим, господарським, господарсько-процесуальним, земельним, сімейним тощо) міжнародними договорами, статутами адвокатських об'єднань та багатьма іншими нормативними

актами України (нормативні акти уряду, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів, міністерств і відомств). Застосування норм і їх дотримання адвокатом залежить від виду справи, що надана до розгляду. Також, адвокат має дотримуватись норм Положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, Положення про Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури, порядку реєстрації адвокатських об'єднань, Правил адвокатської етики тощо.

Слід мати на увазі, що у випадку, якщо норми будь-якого закону, суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, застосовуються положення відповідного міжнародного договору.

Основне положення щодо організації діяльності, ролі, завдань адвоката міститься у Конституції України: «для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура». Конституцією також встановлено право надання адвокатом правової допомоги заарештованому чи затриманому; захисту — обвинуваченому, підсудному, підозрюваному.

Відповідно до підпункту другого пункту першого статті адвокат зобов'язаний надавати якісно та в необхідному обсязі безоплатну вторинну правову допомогу. Тобто, адвокат має створити рівні можливості для доступу осіб до правосуддя. До вторинної правової допомоги **входять**:

- **захист** від обвинувачення. Забезпечення обвинуваченому права на захист — це сукупність процесуальних засобів, прав і можливостей, гарантоване використання яких надає можливість знати обвинуваченому й адвокату зміст обвинувачення і протистояти йому, спростовувати висунуті обвинувачення, доказувати невинуватість та захищати честь, гідність, свободу й інші законні права та інтереси обвинуваченого.

Тобто справа адвоката щодо якісного та повного надання безоплатної вторинної допомоги полягає у доведенні до обвинувачуваного (підозрюваного, підсудного) підозри, в якій він обвинувачується; право захищати встановленими законом засобами права, свободи, честь, гідність та законні інтереси обвинувачуваного (підозрюваного, підсудного), використовуючи надані права і юридичні можливості їх реалізації; право звертатись до суду та оскаржувати факти затримання та інших незаконних дій і рішень; право звертатись до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; право на звернення до Європейського Суду з прав людини, якщо вичерпані всі можливості національних засобів правового захисту, надавати докази та інші);

- **здійснення** представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами. Норми зазначеного закону стосуються договірного представництва, яке виникає на підставі договору, за яким особа, яку представляють (сторона, третя особа), доручає іншій особі (представникові) ведення своєї спра-

ви в суді. Для нього характерні наступні ознаки: 1) виникає тільки на основі добровільного волевиявлення; 2) підставою його виникнення є цивільно-правовий договір доручення або трудовий договір; 3) повноваження представника оформлюються дорученням.;

- **складення** документів процесуального характеру — тобто процесуальних документів, які, як правило, використовуються учасниками судового процесу. Судовий процес в Україні складається з декількох стадій, і кожній стадії відповідають свої, певні процесуальні документи. Адвокат, готуючи процесуальні документи має враховувати, чи може він бути поданий на тій стадії, на якій перебуває справа.

До процесуальних документів відносяться: мирова угода про розподіл спільно нажитого майна подружжя; визначення місця проживання дитини та встановлення порядку участі у вихованні; мирова угода; заява про визнання мирової угоди; заява про уточнення позовних вимог; заява про залишення позовних вимог без розгляду; заява про залишення позову без розгляду заяви про апеляційне оскарження рішення суду та окремої ухвали; заява про перегляд заочного рішення (справи щодо визначення місця проживання неповнолітньої дитини та відібрання неповнолітньої дитини); заперечення проти позовної заяви про визнання членами сім'ї наймача, визнання осіб, такими, що втратили право на користування житловим приміщенням та зобов'язання вчинення дій; заява про зміну предмета позову; заява про перегляд рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами; заява про уточнення позовних вимог; заява про перегляд заочного рішення; заява про забезпечення позову шляхом накладення арешту на житлове приміщення; заперечення на касаційну скаргу; клопотання про відновлення (поновлення) строку на оскарження вироку (рішення) суду; заява про відстрочення та розстрочення сплати судових витрат, зменшення розміру судових витрат або звільнення від них; заява про ухвалення додаткового рішення; заява про укладення мирової угоди; заява про скасування судового наказу; заява про розшук відповідача; заява про роздрукування технічного запису судового засідання; заява про розгляд справи за відсутності особи; заява про призначення експертизи, заява про приєднання до апеляційної скарги; заява про поновлення строку для пред'явлення виконавчого листа до виконання; заява про повідомлення суд про причини неявки у судові засідання; заява про повернення судового збору; заява про перегляд рішення суду у зв'язку з нововиявленими обставинами; заява про перегляд заочного рішення; заява про зміну способу і порядку виконання рішення суду про стягнення аліментів; заява про заміну неналежного відповідача; заява про залучення співвідповідача; заява про залучення до участі у справі третьої особи; заява про залишення позову без руху; заява про забезпечення позову; заява про забезпечення доказів; заява про відновлення провадження у справі; заява про відмову від позову; заява про відвід судді; заява про витребування доказів; заява про виклик свідків; заява про визнання позову; заява про видачу копії рішення суду; заява про видачу дублікату виконавчого листа; заява про

видачу виконавчого листа; заява про апеляційне оскарження; заперечення проти позову; заява про видачу копії запису фіксування судового засідання технічними засобами; заява про видачу цивільної справи для ознайомлення тощо.

До підпункту третього пункту першого статті адвокат зобов'язаний приймати до провадження справи осіб, які потребують безоплатної вторинної правової допомоги, відповідно до договорів, укладених з Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Коментуючи зазначений підпункт потрібно зазначити, що зазвичай адвокати спеціалізуються на окремих галузях права. Тому вбачаємо за доцільне при створенні Центру з надання безоплатної вторинної допомоги ввести реєстр адвокатів за галузями права (провадження у цивільних, кримінальних, сімейних, трудових справах тощо).

До підпункту четвертого пункту першого статті адвокат зобов'язаний не розголошувати конфіденційну інформацію про особу, яка стала відомою у зв'язку з наданням безоплатної вторинної правової допомоги — відповідно до Закону України «Про адвокатуру» та Правил етики адвоката предмет адвокатської таємниці складають питання, з яких громадянин або юридична особа зверталися до адвоката, зміст консультацій, поради та роз'яснення з приводу вирішення правових питань, а також інші відомості, отримані адвокатом від його клієнта, його представників та/або з інших джерел при здійсненні адвокатської діяльності.

У рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи від 25 жовтня 2000 р. зазначено, що слід вдаватися до всіх необхідних дій, спрямованих на належне забезпечення конфіденційного характеру взаємин між адвокатом і його клієнтом, адвокати мають дотримуватися професійної таємниці відповідно до національного законодавства, внутрішніх нормативних актів і професійних стандартів. Будь-яке недотримання принципу професійної таємниці без відповідної згоди клієнта має бути належно покаране.

Конфіденційність інформації про особу закріплена і на конституційному рівні та є одним із природних прав людини, непорушення та забезпечення якого є обов'язком будь-яких інших суб'єктів.

Дотримання адвокатом обов'язку забезпечувати непорушність права особи на конфіденційність особистої інформації сприяє повному виявленню фактів, суттєвих для реалізації та захисту їх інтересів; стимулює особу звертатися якомога раніше за юридичною допомогою чи правовим вирішенням юридичних справ, щоб визначити свої права, з'ясувати, що вважається законним і правильним згідно існуючим законам.

Адвокат не може розкривати конфіденційну інформацію, що стосується представництва особи, крім випадку згоди особи на таке розголошення. З цього правила є виняток: розголошення, що є дозволеними для здійснення представництва клієнта або з метою перешкодити особі скоїти злочинні дії, які можуть призвести до тяжкого злочину, чи є необхідними для захисту адвоката від необґрунтованих звинувачень у

протиправних діях, пов'язаних з представництвом інтересів особи або протиправними діями останнього.

Адвокат може бути примушений розголосити конфіденційність інформації лише у випадках визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Вимога конфіденційності застосовується не тільки щодо інформації, конфіденційно повідомленої адвокату особою, але й щодо усієї інформації, що стосується представництва інтересів цієї особи. Обов'язок адвоката зберігати конфіденційність інформації щодо особи існує й після припинення справи.

Таким чином, адвокат всі свої дії повинен здійснювати так, щоб уникнути непотрібного розголошення конфіденційної інформації щодо представництва особи, обмежити коло тих осіб, яким потрібно знати цю інформацію, і отримати захисні гарантії або вжити інших заходів, щоб звести до мінімуму ризик неправомірного розголошення конфіденційної інформації.

Правила адвокатської етики, схвалені Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури 1 жовтня 1999 р., встановили, що «дотримання принципу конфіденційності є необхідною і щонайважливішою передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, без яких є неможливим належне подання правової допомоги». Також, забороняються вимагання від адвоката цих відомостей, а також допит його як свідка з питань, що становлять адвокатську таємницю. За втручання в діяльність адвоката, що може призвести до порушення професійної таємниці, передбачено кримінальну відповідальність.

Дисциплінарне стягнення до адвоката застосовується безпосередньо за виявленням проступку, але не пізніше як через місяць з дня його виявлення, не враховуючи часу хвороби адвоката або перебування його у відпустці. Дисциплінарне стягнення не може бути накладено пізніше як через шість місяців з дня вчинення проступку.

Відповідно до пункту другого статті адвокат, який надає безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом чи на тимчасовій основі на підставі договору, має всі обов'язки, встановлені Законом України «Про адвокатуру», іншими законами. Професійні права адвоката, що охороняються законом, закріплені в ст. 6 Закону «Про адвокатуру», а також у спеціальних законах щодо конкретних видів його діяльності. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру» професійні права, честь і гідність адвоката охороняються законом; забороняється будь-яке втручання в адвокатську діяльність, вимагання від адвоката, його помічника, посадових осіб і технічних працівників адвокатських об'єднань відомостей, що становлять адвокатську таємницю. З цих питань вони також не можуть допитуватись як свідки. Документи, пов'язані з виконанням адвокатом доручення не підлягають огляду, розголошенню чи вилученню без його згоди. Забороняється прослуховування телефонних розмов адвокатів без санкції органів прокуратури. Не допускається негативне реагування з боку правоохоронних органів (дідання, слідства,

суду) на правову позицію адвоката у справі. Адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками процесу. Кримінальна справа проти адвоката може бути порушена тільки Генеральним прокурором України, його заступниками, прокурорами Автономної Республіки Крим, областей, міста Києва. Адвоката не можна притягнути до кримінальної, матеріальної та іншої відповідальності або погрожувати її застосуванням у зв'язку з наданням юридичної допомоги громадянам та організаціям.

Розділ IV

УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ТА ЇЇ ФІНАНСУВАННЯ

Стаття 27. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері надання безоплатної правової допомоги

1. Кабінет Міністрів України:

1) затверджує порядок і умови проведення конкурсу та вимоги до професійного рівня адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги;

2) встановлює порядок і умови укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі;

3) встановлює порядок і умови укладення договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі;

4) встановлює порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб.

Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади України. Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених Конституцією України.

Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України.

Відповідно до Пріоритетів у роботі Міністерства юстиції на 2010 рік, затверджених Міністром юстиції, одним із основних пріоритетів Міністерства є формування системи безоплатної правової допомоги, основною метою реалізації якого є створення дієвого механізму забезпечення конституційного права кожного на правову допомогу, належне виконання Україною її міжнародних зобов'язань у сфері прав людини, запровадження європейських стандартів у сфері надання правової допомоги та доступу до правосуддя. З цієї метою наразі Міністерством ведеться розробка:

О порядку і умов проведення конкурсу та вимоги до професійного рівня адвокатів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги;

О порядку і умов укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі;

О порядку і умов укладення договорів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі;

О порядку ведення Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та Севастополі локальних реєстрів Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, та Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору;

О Типового положення про установи з надання безоплатної первинної правової допомоги;

О порядку та критеріїв залучення органами місцевого самоврядування юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги;

О Положення про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

О стандартів якості надання безоплатної правової допомоги;

О порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб.

Після їх розробки та затвердження Кабінетом Міністрів України в установленому порядку дану статтю можна буде коментувати більш детально.

Стаття 28. Повноваження Міністерства юстиції України у сфері надання безоплатної правової допомоги

1. Міністерство юстиції України:

1) забезпечує координацію діяльності центральних органів виконавчої влади щодо реалізації політики держави у сфері надання безоплатної правової допомоги;

2) здійснює загальне управління у сфері надання безоплатної первинної правової допомоги та безоплатної вторинної правової допомоги;

3) відповідає за впровадження та функціонування системи безоплатної вторинної правової допомоги;

4) утворює центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

5) подає до Кабінету Міністрів України проекти законів та інших нормативно-правових актів у сфері надання безоплатної правової допомоги;

6) надає методичну допомогу органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування з питань, що стосуються надання безоплатної первинної правової допомоги;

7) встановлює порядок ведення головними управліннями юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі локальних реєстрів Реєстру адвокатів, які надають безоплатну

вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, та Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору;

8) забезпечує проведення конкурсів головними управліннями юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі для залучення адвокатів для надання безоплатної вторинної правової допомоги;

9) аналізує практику застосування цього Закону;

10) затверджує стандарти якості надання безоплатної правової допомоги;

11) співпрацює з центральними органами виконавчої влади з питань реалізації цього Закону;

12) затверджує Типове положення про установи з надання безоплатної первинної правової допомоги;

13) затверджує порядок та критерії залучення органами місцевого самоврядування юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги;

14) затверджує Положення про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

15) виконує інші функції у сфері надання безоплатної правової допомоги, встановлені законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Див. коментар до статті 27.

Також, з метою належної реалізації зазначеного Закону, планується, що до компетенції Міністерства юстиції України будуть входити наступні функції:

- розробка положення про порядок надання безоплатної правової допомоги;

- розробка практичних рекомендацій органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування по наданню безоплатної правової допомоги;

- здійснення організаційно-методичних заходів по наданню безоплатної правової допомоги;

- проведення тендерів із закупівлі правових послуг адвокатів та фахівців у галузях права для надання вторинної правової допомоги;

- ведення реєстрів суб'єктів надання безоплатної вторинної правової допомоги;

- розподіл видатків Державного бюджету України, спрямованих на надання безоплатної правової допомоги;

- здійснення контролю за дотриманням порядку надання безоплатної правової допомоги суб'єктам надання такої допомоги;

- проведення аналізу якості надання правових послуг тощо.

Коментування зазначеної статті більш повно буде можливо після вступу в силу положень про надання вторинної правової допомоги: частина з них вступить в дію з 1 січня 2013 року, частина — з 1 січня 2014 року.

Стаття 29. Фінансування безоплатної правової допомоги

1. Фінансування безоплатної первинної правової допомоги здійснюється за рахунок видатків Державного бюджету України на утримання відповідних органів виконавчої влади, місцевих бюджетів та інших джерел.

2. Фінансування безоплатної вторинної правової допомоги здійснюється за рахунок видатків Державного бюджету України.

Фінансування безоплатної допомоги повністю або частково надається за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством України.

Прийняття цього закону стало значущою подією в наданні безоплатної правової допомоги. Якщо раніше в Україні існували інстанції (юридичні клініки наприклад), що надавали безкоштовну первинну безоплатну допомогу, то завдяки прийняттю цього закону стало можливе надання безоплатної вторинної допомоги. Цьому немало сприяє приєднання України до Ради Європи.

Відповідно до Концепції формування системи безоплатної правової допомоги в Україні Міністерство юстиції України як провідний орган в реалізації державної правової політики відповідає за функціонування системи безоплатної правової допомоги.

Для управління системою безоплатної правової допомоги створюється орган управління, відповідальний перед Міністром юстиції, підзвітний і підконтрольний Кабінету Міністрів України, який має достатню фінансову та функціональну незалежність. Управління органом здійснюється за принципом колегіальності з залученням представників професійних спільнот (адвокатури, суддівського корпусу), задіяних в системі безоплатної правової допомоги, органів місцевого самоврядування тощо. Орган управління має центральний апарат та територіальні підрозділи. Така організація управління системою безоплатної правової допомоги сприятиме формуванню довіри суспільства до державної політики у цій сфері, контролюваності діяльності спеціально уповноваженого органу управління та прозорості фінансування системи.

Зокрема, серед функцій органу управління:

О надання методичної допомоги органам місцевого самоврядування в організації надання первинної правової допомоги;

О проведення конкурсу (тендеру) з метою відбору суб'єктів надання вторинної безоплатної правової допомоги;

О готувати пропозиції щодо розміру та порядку оплати за надання правової допомоги за рахунок коштів державного бюджету;

О укладення договорів з адвокатами про надання вторинної безоплатної правової допомоги;

О здійснювати збір та аналіз інформації про стан надання безоплатної правової допомоги і готує щорічні звіти;

О формування пропозицій до проекту Державного бюджету України в частині забезпечення фінансування вторинної безоплатної правової допомоги тощо.

Фінансування безоплатної правової допомоги повинно здійснюватись в достатньому обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України, які закріплюються окремим захищеним напрямом видатків в Законі про Державний бюджет на поточний рік. Додатковими засобами фінансування можуть бути інші джерела, при цьому обсяги бюджетного фінансування не можуть зменшуватись на суми, що надходять з додаткових джерел.

Надання безоплатних послуг здійснюється за рахунок коштів державного, обласних та місцевих бюджетів.

Планування програм з надання послуг та прогнозування бюджетних коштів, необхідних для забезпечення безоплатних послуг, здійснюється на підставі оцінки потреб населення у таких послугах. Оцінка потреб населення здійснюється на місцевому рівні відповідним органом виконавчої влади чи місцевого самоврядування, що є розпорядником бюджетних коштів.

Зазначені послуги, які надаються на безоплатній основі згідно державних гарантій, включаються до планів державного замовлення в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Коментування зазначеної статті більш повно буде можливе після вступу в силу положень про надання вторинної правової допомоги: частина з них вступить в дію з 1 січня 2013 року, частина — з 1 січня 2014 року.

Розділ V

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ ЩОДО НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ПОСАДОВИХ І СЛУЖБОВИХ ОСІБ

Стаття 30. Оскарження рішень щодо надання безоплатної правової допомоги

1. Відмова органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування, установи у наданні безоплатної первинної правової допомоги, службових та посадових осіб у наданні первинної правової допомоги може бути оскаржена в установленому законом порядку до суду.

2. Рішення Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги про відмову в наданні безоплатної вторинної правової допомоги можуть бути оскаржені в установленому законом порядку до суду.

За Конституцією України усі громадяни мають рівні права та обов'язків та мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Закон України «Про місцеві державні адміністрації», передбачає, що вони забезпечують додержання прав і свобод громадян, розглядають звернення громадян, не стягуючи плати. До місцевих державних адміністрацій громадяни можуть звернутись за вирішенням питань, що належать до сфери повноважень місцевих державних адміністрацій, зокрема це питання про надання безоплатної первинної правової допомоги.

Законом України «Про звернення громадян» (Відомості Верховної Ради України, 1996, N 47, ст.256) встановлено, що громадяни можуть оскаржувати дії посадових осіб, державних і громадських органів для відстоювання своїх прав і законних інтересів та відновлення їх у разі порушення, в тому числі відмова органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування, установи у наданні безоплатної первинної правової допомоги. Також, відповідно і до Цивільного процесуального кодексу України кожен громадянин має право звернутись до суду зі скаргою, якщо вважає, що рішенням, дією або бездіяльністю державного органу, юридичної або службової особи під час здійснення ними управлінських функцій порушено його права чи свободи.

Скарга на дії чи рішення органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, об'єднання громадян, засобів масової інформації, посадової особи подається у порядку підлеглості вищому органу або посадовій особі, що не позбавляє громадянина права звернутися до суду відповідно до чинного законодавства, а в разі відсутності такого органу або незгоди громадянина з прийнятим за скаргою рішенням — безпосередньо до суду. Скарги на рішення вищих державних органів вирішуються в судовому порядку. Громадянин може подати скаргу особисто або через уповноважену на це іншу особу. Скарга в інтересах громадянина за його уповноваженням, оформленим у встановленому законом порядку, може бути подана іншою особою, трудовим колективом або організацією, яка здійснює правозахисну діяльність. До скарги додаються наявні у громадянина рішення або копії рішень, які приймалися за його зверненням раніше, а також інші документи, необхідні для розгляду скарги, які після її розгляду повертаються громадянину. Крім цього, кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Розпорядження голови державної адміністрації, що суперечать Конституції України, законам України, рішенням Конституційного Суду України, іншим актам законодавства або є недоцільними, неекономічними, неефективними за очікуваними чи фактичними результатами, скасовуються Президентом України, Кабінетом Міністрів України, головою місцевої державної адміністрації вищого рівня або в судовому порядку.

Накази керівників управління, відділів та інших структурних підрозділів місцевої державної адміністрації, що суперечать Конституції

України, іншим актам законодавства, рішенням Конституційного Суду України та актам міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, можуть бути скасовані головою місцевої державної адміністрації, відповідним міністерством, іншим центральним органом виконавчої влади.

Скарга на рішення, що оскаржувалось, може бути подана до органу або посадовій особі вищого рівня протягом одного року з моменту його прийняття, але не пізніше одного місяця з часу ознайомлення громадянина з прийнятим рішенням. Скарги, подані з порушенням зазначеного терміну, не розглядаються. Пропущений з поважної причини термін може бути поновлений органом чи посадовою особою, що розглядає скаргу. Рішення вищого державного органу, який розглядав скаргу, в разі незгоди з ним громадянина може бути оскаржено до суду в термін, передбачений законодавством України.

Позовну заяву може бути подано до суду:

О у десятиденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи інтересів;

О у триденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи інтересів, у разі оскарження постанови про відкладення провадження виконавчих дій.

Відповідачем у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби є відповідний орган державної виконавчої служби.

Про подання позовної заяви суд повідомляє відповідача не пізніше ніж наступного дня після відкриття провадження у справі.

Громадянин, який звернувся із заявою чи скаргою до органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян, засобів масової інформації, посадових осіб, має право: особисто викласти аргументи особі, що перевіряла заяву чи скаргу, та брати участь у перевірці поданої скарги чи заяви; знайомитися з матеріалами перевірки; подавати додаткові матеріали або наполягати на їх запиті органом, який розглядає заяву чи скаргу; бути присутнім при розгляді заяви чи скарги; користуватися послугами адвоката або представника трудового колективу, організації, яка здійснює правозахисну функцію, оформивши це уповноваження у встановленому законом порядку; одержати письмову відповідь про результати розгляду заяви чи скарги; висловлювати усно або письмово вимогу щодо дотримання таємниці розгляду заяви чи скарги; вимагати відшкодування збитків, якщо вони стали результатом порушень встановленого порядку розгляду звернень.

Органи державної влади і місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, об'єднання громадян, засоби масової інформації, їх керівники та інші посадові особи в межах своїх повноважень зобов'язані: об'єктивно, всебічно і вчасно перевіряти заяви чи скарги; у разі прийняття рішення про обмеження доступу громадянина до відповідної інформації при розгляді заяви чи

скарги скласти про це мотивовану постанову; на прохання громадянина запрошувати його на засідання відповідного органу, що розглядає його заяву чи скаргу; відмінити або змінювати оскаржувані рішення у випадках, передбачених законодавством України, якщо вони не відповідають закону або іншим нормативним актам, невідкладно вживати заходів до припинення неправомірних дій, виявляти, усувати причини та умови, які сприяли порушенням; забезпечувати поновлення порушених прав, реальне виконання прийнятих у зв'язку з заявою чи скаргою рішень; письмово повідомляти громадянина про результати перевірки заяви чи скарги і суть прийнятого рішення; вживати заходів щодо відшкодування у встановленому законом порядку матеріальних збитків, якщо їх було завдано громадянину в результаті ущемлення його прав чи законних інтересів, вирішувати питання про відповідальність осіб, з вини яких було допущено порушення, а також на прохання громадянина не пізніше як у місячний термін довести прийняте рішення до відома органу місцевого самоврядування, трудового колективу чи об'єднання громадян за місцем проживання громадянина; у разі визнання заяви чи скарги необґрунтованою роз'яснити порядок оскарження прийнятого за нею рішення; не допускати безпідставної передачі розгляду заяв чи скарг іншим органам; особисто організовувати та перевіряти стан розгляду заяв чи скарг громадян, вживати заходів до усунення причин, що їх породжують, систематично аналізувати та інформувати населення про хід цієї роботи.

У разі необхідності та за наявності можливостей розгляд звернень громадян покладається на посадову особу чи підрозділ службового апарату, спеціально уповноважені здійснювати цю роботу, в межах бюджетних асигнувань. Як правило, це відділ роботи зі зверненнями громадян відповідної державної адміністрації. Звернення розглядаються і вирішуються у термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, — невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання.

Якщо в місячний термін вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації або його заступник встановлюють необхідний термін для його розгляду, про що повідомляється особі, яка подала звернення. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати сорока п'яти днів.

Про результати розгляду громадянину повідомляється письмово або усно, за його бажанням. Необхідно звернути увагу на взаємну відповідальність як посадових осіб так і громадян. Так, посадові особи, винні у порушенні Закону, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність, передбачену законодавством України. У разі задоволення скарги орган або посадова особа, які прийняли неправомірне рішення щодо звернення громадянина, відшкодовують йому завдані матеріальні збитки, пов'язані з поданням і розглядом скарги, обґрунтовані витрати, понесені у зв'язку з виїздом для розгляду скарги на вимогу

відповідного органу, і втрачений за цей час заробіток. Спори про стягнення витрат розглядаються в судовому порядку. Громадянина на його вимогу і в порядку, встановленому чинним законодавством, можуть бути відшкодовані моральні збитки, завдані неправомірними діями або рішеннями органу чи посадової особи при розгляді скарги. Розмір відшкодування моральних (немайнових) збитків у грошовому виразі визначається судом.

Стаття 31. Оскарження дій та бездіяльності посадових осіб, які порушують порядок надання безоплатної правової допомоги

1. Дії та бездіяльність посадових і службових осіб, які порушують порядок та строки розгляду звернень про надання безоплатної правової допомоги, надання неякісної правової допомоги можуть бути оскаржені в установленому законом порядку до суду та в адміністративному порядку.

Див. коментар до статті 30.

Стаття 32. Відповідальність за порушення законодавства про безоплатну правову допомогу

1. Особи, які порушили цей Закон, несуть відповідальність у порядку, встановленому законом.

2. Особи, які подали завідомо неправдиві відомості або фальшиві документи, що стали підставою для віднесення їх до категорій осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, несуть відповідальність у порядку, встановленому законом.

Стаття 32 коментованого Закону в загальному вигляді встановлює відповідальність за порушення норм цього Закону. Конкретних санкцій відповідальності чи механізмів її настання цим Законом не передбачено. Порядок, про який йдеться в частині першій коментованої статті, як такий не встановлено.

Логічно допустити, що своєрідною формою відповідальності суб'єктів, уповноважених цим Законом надавати безоплатну правову допомогу, за її ненадання чи неналежне надання, є можливість оскарження в судовому та адміністративному порядку дій та бездіяльності посадових і службових осіб, які порушують порядок та строки розгляду звернень про надання безоплатної правової допомоги, безпідставно відмовляють в її наданні чи не забезпечують її надання в належному, тобто передбаченому цим Законом, порядку.

Відповідальність коментованою статтею передбачена і для отримувачів безоплатної правової допомоги, а саме у разі подання ними завідомо неправдивих відомостей або фальшивих документів, що стали підставою для віднесення їх до категорій осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу відповідно до цього Закону. Щоправда, чітких заходів щодо механізмів настання такої відповідальності також не передбачено. Вочевидь, встановлення суб'єктами,

відповідальними за розгляд звернень щодо надання правової допомоги, фактів подання отримувачами безоплатної правової допомоги за відомо неправдивих відомостей або фальшивих документів з метою отримання такої допомоги, і, як наслідок, прийняття рішення про відмову у наданні таким особам безоплатної правової допомоги, і є санкцією відповідальності за порушення норм цього Закону особами, які звертаються за отриманням безоплатної правової допомоги на підставі цього Закону.

Дії, вчинені по наданню фальшивих документів кваліфікуються кримінальним законом як злочин. Тобто особа, яка подала фальшиві документи, може бути визнана злочинцем та засуджена до кримінального покарання в наслідок наявності фактичних обставин: використання фальшивих документів з метою отримання матеріальної вигоди та отримання такої вигоди у вигляді оплати послуг адвоката за рахунок держави.

Розділ VI

ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, крім:

розділу III цього Закону, який набирає чинності поетапно після початку діяльності центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

підпунктів 1—4 та 7 пункту 7 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» цього Закону, які набирають чинності з 1 січня 2013 року.

2. Міністерство юстиції України до 1 січня 2013 року утворює центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги при головних управліннях юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі.

3. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги з 1 січня 2013 року забезпечують надання правової допомоги особам, зазначеним у пунктах 3—7 частини першої статті 14 цього Закону.

4. До початку надання центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги такої допомоги особа, яка провадить дізнання, слідчий чи суд призначають захисника через адвокатські об'єднання, а на території адміністративно-територіальних одиниць, на якій центри розпочали надання такої допомоги, — через зазначені центри.

5. Адвокати, які були призначені через об'єднання адвокатів до початку надання центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги такої допомоги на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, зобов'язані завершити ведення справ, які перебувають в їх провадженні, крім випадків, установлених законом.

6. Надання безоплатної вторинної правової допомоги особам, зазначеним у пунктах 1, 2, 8—12 частини першої статті 14 цього Закону, забезпечується поетапно починаючи з 1 січня 2014 року.

З 1 січня 2017 року безоплатна вторинна правова допомога надається в повному обсязі всім категоріям осіб, передбаченим статтею 14 цього Закону.

7. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) у Кримінально-процесуальному кодексі України: статтю 21 доповнити частиною третьою такого змісту:

«Особа, яка провадить дізнання, слідчий, прокурор, суддя і суд зобов'язані поінформувати підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного про можливість призначення захисника відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу»;

у частині третій статті 44:

пункт 1 доповнити словами «або дорученням Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги»;

пункт 2 доповнити словами «чи Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги»;

у статті 47:

після частини третьої доповнити новою частиною такого змісту:

«У разі якщо участь захисника є обов'язковою, а підозрюваний, обвинувачений, підсудний не залучив захисника, особа, яка провадить дізнання, слідчий чи суд у встановленому законом порядку надсилають запит про призначення захисника до Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Вимога особи, яка провадить дізнання, слідчого, суду про призначення захисника є обов'язковою для керівника Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги».

У зв'язку з цим частини четверту — шосту вважати відповідно частинами п'ятою — сьомою;

у частині шостій слова «своєю постановою вправі призначити захисника тимчасово до явки обраного захисника» замінити словами «забезпечує участь захисника тимчасово через Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги до явки обраного або призначеного захисника»;

у другому реченні частини сьомої слова «слідчий чи суддя постановою, а суд — ухвалою самі призначають захисника» замінити словами «слідчий, суддя чи суд забезпечують участь захисника через Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги в установленому законом порядку»;

пункт 2 частини другої статті 61 доповнити словами «або виключення з реєстрів адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу»;

у статті 61¹:

частину другу доповнити словами «та керівнику Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, якщо захисника було призначено таким центром»;

частину п'яту після слів «адвокатському об'єднанню» доповнити словами «або Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги»;

частину п'яту статті 106 після слів «одного з її родичів» доповнити словами «Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги»;

2) статтю 271 Кодексу України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради УРСР, 1984 р., додаток до N 51, ст. 1122) доповнити частинами третьою та четвертою такого змісту:

«Якщо особа є суб'єктом права на безоплатну вторинну правову допомогу, у розгляді справи про адміністративне правопорушення може брати участь адвокат, який призначений Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Зазначений адвокат має права, передбачені частиною першою цієї статті та іншими законами.

Повноваження адвоката, призначеного Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги, підтверджуються дорученням, що видається Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги»;

3) частину п'яту статті 5 Закону України «Про міліцію» (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., N 4, ст. 20; Відомості Верховної Ради України, 1992 р., N 36, ст. 526; 2005 р., N 10, ст. 187) після абзацу другого доповнити новим абзацом такого змісту:

«інформує в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги про кожний випадок затримання, арешту чи взяття під варту особи, крім випадків, коли така особа захищає себе особисто чи запросила захисника».

У зв'язку з цим абзаци третій — п'ятий вважати відповідно абзацами четвертим — шостим;

4) статтю 6 Закону України «Про адвокатуру» (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., N 9, ст. 62; 2004 р., N 8, ст. 66) після абзацу дев'ятого доповнити новим абзацом такого змісту:

«припинити участь у справі на підставі і в порядку, передбачених Законом України «Про безоплатну правову допомогу».

У зв'язку з цим абзаци десятий вважати абзацом одинадцятим;

5) у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., N 24, ст. 170 із наступними змінами):

частину першу статті 26 доповнити пунктом 39¹ такого змісту:

«39¹) створення відповідно до закону за рахунок коштів місцевого бюджету установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, призначення і звільнення керівників цих установ, залучення в установленому законом порядку фізичних чи юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги»;

доповнити статтею 38¹ такого змісту:

«Стаття 38¹. Повноваження у сфері надання безоплатної первинної правової допомоги

1. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у сфері надання безоплатної первинної правової допомоги належать такі власні (самоврядні) повноваження:

1) утворення в установленому порядку установ з надання безоплатної первинної правової допомоги з урахуванням потреб територіальної громади;

2) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо утворення установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, вирішення питань про чисельність працівників таких установ, про витрати на їх утримання, здійснення матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, надання для їх функціонування необхідних приміщень;

3) забезпечення координації діяльності установ з надання безоплатної первинної правової допомоги на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

4) здійснення фінансування установ з надання безоплатної первинної правової допомоги та контролю за використанням коштів такими установами за призначенням;

5) розгляд письмових звернень про надання безоплатної первинної правової допомоги та надання такої допомоги з питань, що належать до їх компетенції, відповідно до закону;

6) надання роз'яснень положень законодавства та консультацій щодо порядку звернення про надання безоплатної вторинної правової допомоги;

7) забезпечення особистого прийому осіб для надання безоплатної первинної правової допомоги;

8) залучення на підставі договорів адвокатів, фізичних та юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги;

9) координація діяльності з місцевими органами виконавчої влади та територіальними органами центральних органів виконавчої влади щодо надання безоплатної первинної правової допомоги;

10) надання документів та інших матеріалів або їх копій, необхідних у зв'язку з наданням безоплатної вторинної правової допомоги;

11) організація семінарів, конференцій з питань безоплатної первинної правової допомоги.

2. Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад взаємодіють з центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги та надають їм сприяння в межах своїх повноважень»;

б) підпункт 6 пункту 7 розділу VI втратив чинність

(у зв'язку з втратою чинності Законом України
від 21.06.2001 р. N 2557-III згідно
із Законом України від 08.07.2011 р. N 3671-VI)

7) статтю 19 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., N 27, ст. 208; 2008 р., N 26, ст. 243; 2009 р., N 24, ст. 298; 2010 р., N 6, ст. 46; із змінами, внесеними Законом України від 13 січня 2011 року N 2947-VI) доповнити пунктами 28 і 29 такого змісту:

«28) забезпечення затриманим особам з моменту їх затримання права захищати себе особисто або користуватися правовою допомогою захисника;

29) інформування в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги про кожний випадок затримання осіб згідно з дорученням правоохоронних органів України та адміністративного затримання осіб, крім випадків, якщо особа захищає себе особисто чи запросила захисника».

8. Кабінету Міністрів України протягом шести місяців з дня набрання чинності цим Законом:

підготувати і подати до Верховної Ради України пропозиції про приведення законів України у відповідність із цим Законом;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити в межах своїх повноважень прийняття нормативно-правових актів, необхідних для реалізації цього Закону;

забезпечити приведення у відповідність із цим Законом нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади України

ДОДАТКИ

ПОРЯДОК РОБОТИ ГРОМАДСЬКОЇ ПРИЙМАЛЬНІ з надання безоплатної первинної правової допомоги

Затверджено Наказом Міністерства юстиції України

21.09.2011 N 3047/5

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22 вересня 2011 р.
за N 1114/19852

I. Загальні положення

1.1. Громадська приймальня з надання безоплатної первинної правової допомоги (далі — Приймальня) створюється для надання органами виконавчої влади Автономної Республіки Крим, територіальними органами центральних органів виконавчої влади, місцевими органами виконавчої влади (далі — Орган) безоплатної первинної правової допомоги особам, які перебувають під юрисдикцією України.

1.2. Приймальня утворюється за рішенням керівника Органу.

1.3. Основною метою діяльності приймальні є сприяння забезпеченню правового захисту конституційних прав, свобод та інтересів громадян органами виконавчої влади, належної реалізації Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (3460-17).

1.4. Приймальня здійснює такі види правової допомоги:

- надання правової інформації;
- надання консультацій і роз'яснень з правових питань;
- складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);
- надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

1.5. Діяльність Приймальні ґрунтується на принципах:

- верховенства права;
- законності;
- доступності безоплатної правової допомоги;
- забезпечення якості безоплатної правової допомоги.

II. Організація роботи та порядок особистого прийому осіб

2.1. Роботу Приймальні забезпечує, організовує та контролює завідувач, який призначається керівником Органу з числа висококваліфікованих працівників, які можуть чітко й доступно надати роз'яснення положень законодавства та консультації з питань реалізації прав і свобод людини і громадянина та виконання обов'язків.

Для належної роботи Приймальні керівник Органу виділяє окреме приміщення та відповідне матеріально-технічне обладнання.

2.2. Прийом осіб, які потребують безоплатної первинної правової допомоги, проводиться постійно в установлені дні та години.

2.3. Графік роботи Приймальні (додаток 1) та Порядок роботи громадської приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги оприлюднюються у місцевих засобах масової інформації, а також вивішуються в приміщенні, у якому розміщена Приймальня, у місцях, зручних для вільного огляду.

2.4. Реєстрація особистого обліку прийому осіб, які звертаються до Приймальні, здійснюється за допомогою журнальної форми реєстрації (додаток 2), а за наявності відповідного технічного обладнання — комп'ютерної реєстрації.

2.5. Питання, з якими звертаються особи, по змозі вирішуються під час прийому в день їх звернення з урахуванням часу роботи Приймальні.

2.6. Несвоечасний початок приймання осіб, які звернулися, та його припинення раніше встановленого часу без поважних причин неприпустимі.

2.7. Для забезпечення ефективної роботи Приймальні керівник Органу за поданням завідувача залучає працівників органу, при якому створена Приймальня, до компетенції яких належать питання, порушені особою, що звернулася.

2.8. Якщо під час особистого прийому встановлено, що особа потребує надання безоплатної вторинної правової допомоги, працівник, який проводить особистий прийом, зобов'язаний роз'яснити їй порядок подання звернення про надання безоплатної вторинної правової допомоги.

2.9. Особа має право на оскарження дій працівника Приймальні у керівника Приймальні або ж у керівника Органу, при якому створена Приймальня. Керівник розглядає скаргу на дії працівника Приймальні та вживає відповідних заходів до усунення порушень.

III. Порядок розгляду звернень осіб

3.1. Звернення про надання одного з видів правових послуг, визначених пунктом 1.4 розділу I цього Порядку, надсилаються або подаються особами безпосередньо до Приймальні того Органу, при якому вона створена, відповідно до компетенції.

3.2. Звернення про надання одного з видів правових послуг, визначених пунктом 1.4 розділу I цього Порядку, що стосуються осіб, визнаних судом недієздатними або дієздатність яких обмежена судом, надсилаються або подаються їх опікунами чи піклувальниками.

3.3. Органи, при яких створена Приймальня, у разі письмового звернення осіб про надання будь-якого з видів правових послуг, визначених пунктом 1.4 розділу I цього Порядку, з питань, що віднесені до їх повноважень, зобов'язані надати такі послуги протягом тридцяти календарних днів з дня надходження звернення.

3.4. Якщо у зверненні особи міститься лише прохання про надання відповідної правової інформації, така правова допомога надається не пізніше ніж протягом п'ятнадцяти днів з дня отримання звернення.

3.5. Органам, при яких створена Приймальня, забороняється встановлювати плату за надання будь-якого з видів правових послуг, визначе-

них пунктом 1.4 розділу I цього Порядку, та за видачу особам бланків заяв, звернень, запитів, довідок, інших документів, подання яких передбачено законодавством для реалізації прав і свобод людини і громадянина.

3.6. Якщо питання, порушені у зверненні, не належать до компетенції Органу, при якому створена Приймальня та до якого надійшло звернення особи, такий Орган протягом п'яти календарних днів повинен надіслати це звернення до відповідного Органу та повідомити про це особу, яка подала звернення.

3.7. Якщо під час розгляду звернення про надання безоплатної первинної правової допомоги встановлено, що особа потребує надання безоплатної вторинної правової допомоги, Орган, при якому створена Приймальня та який розглядає звернення, зобов'язаний роз'яснити особі або її законному представникові порядок подання звернень про надання безоплатної вторинної правової допомоги.

3.8. Звернення, що не стосуються надання первинної правової допомоги, розглядаються в порядку, встановленому законодавством про звернення громадян.

3.9. Для реалізації своїх завдань працівники Приймальні мають право:

- одержувати безоплатно для здійснення завдань, покладених на Приймальню, необхідну інформацію від державних органів, установ, організацій у порядку, встановленому чинним законодавством;
- користуватися нормативно-правовою базою, яка наявна та підтримується у контрольному стані у відповідному органі;
- на заохочення керівником Органу за сумлінне виконання своїх обов'язків;
- направляти особу до Органу, до компетенції якого належить вирішення питання;
- керівник Органу, при якому створена Приймальня, за поданням завідувача Приймальні може залучати спеціалістів органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, територіальних органів центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ, організацій (за їх згодою) до розгляду питань, що належать до їх компетенції.

3.10. Працівники Приймальні зобов'язані:

- здійснювати прийом громадян у приміщеннях, визначених керівником Органу, згідно із затвердженим графіком роботи;
- дотримуватись порядків особистого прийому осіб та розгляду звернень про надання безоплатної первинної правової допомоги;
- вести журнал реєстрації особистого обліку прийому осіб, які звернулись до Приймальні по безоплатну первинну правову допомогу;
- дотримуватись Конституції України (254к/96-ВР), Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (3460-17), інших нормативно-правових актів та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

- не допускати порушень прав і свобод людини і громадянина;
 - приймати осіб, які звернулися до Приймальні, та розглядати порушені ними питання;
 - консультувати особу про всі можливі шляхи врегулювання спору чи вирішення питання;
 - дотримуватись етичних норм, бути коректним і ввічливим у спілкуванні з особою, що звертається;
 - повідомляти керівників відповідних установ, підприємств та організацій за погодженням з керівником Органу, при якому створена Приймальня, у разі отримання конкретних даних про порушення прав та законних інтересів особи, вимог законодавства;
 - не розголошувати конфіденційну інформацію про осіб, що стала їм відома під час надання правової допомоги;
 - не допускати застосування привілеїв чи обмежень до осіб за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.
- 3.11. Працівники Приймальні згідно із законодавством відповідальні:
- за якість та повноту наданої правової допомоги;
 - за схоронність документів, які стосуються діяльності Приймальні.

ПОЛОЖЕННЯ

про центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги

Затверджено Наказом Міністерства юстиції України 02.07.2012 № 967/5
Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 3 липня 2012 р.
за № 1091/21403

1. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги (далі — центри) утворюються за рішенням Міністерства юстиції як територіальні відділення Координаційного центру з надання правової допомоги (далі — Координаційний центр) з урахуванням потреб відповідної адміністративно-територіальної одиниці для забезпечення організації надання безоплатної вторинної правової допомоги відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу».

2. Центри діють при головних управліннях юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі на підставі положення, яке розробляється на основі цього положення і затверджується директором Координаційного центру.

3. Діяльність центрів поширюється на територію відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

4. Центри є неприбутковими організаціями, користуються правами юридичної особи, мають власні бланки, печатку із своїм найменуванням.

5. У своїй діяльності центри керуються Конституцією України, Законом України «Про безоплатну правову допомогу», іншими законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства юстиції, іншими нормативно-правовими актами, наказами Координаційного центру, а також своїми положеннями.

6. Під час виконання функцій з надання безоплатної вторинної правової допомоги центри взаємодіють із судами, органами прокуратури та іншими правоохоронними органами, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування.

7. Основним завданням центрів є створення рівних можливостей доступу осіб до правосуддя шляхом організації надання безоплатної вторинної правової допомоги, а саме надання таких видів правових послуг:

- захист від обвинувачення;
- здійснення представництва інтересів осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;

- складання документів процесуального характеру.

8. Центри відповідно до покладених на них завдань:

- розглядають звернення суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу та приймають рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги або про відмову в її наданні;

- перевіряють належність особи до категорії осіб, що мають право на отримання безоплатної вторинної правової допомоги у встановленому порядку;

- забезпечують складання процесуальних документів за зверненням суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу після прийняття рішення про надання такої допомоги;

- забезпечують участь захисника при провадженні дізнання, досудового слідства та розгляді кримінальної справи в суді у випадках, коли участь захисника є обов'язковою відповідно до положень Кримінально-процесуального кодексу України, а також у випадках, коли підозрюваний, обвинувачений, підсудний, який є суб'єктом права на безоплатну вторинну правову допомогу, не може запросити захисника через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин;

- забезпечують участь захисника у розгляді справи про адміністративне правопорушення;

- забезпечують здійснення представництва інтересів суб'єктів права на безоплатну вторинну правову допомогу в судах, інших органах державної влади, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;

- укладають контракти з адвокатами, включеними до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, для надання такої допомоги на постійній основі;

- укладають договори з адвокатами, включеними до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, для надання такої допомоги на тимчасовій основі (на підставі окремих договорів на надання послуг);

- видають доручення для підтвердження повноважень захисника або повноважень адвоката для здійснення представництва інтересів особи в судах, органах державної влади, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;

- приймають рішення про заміну адвоката у випадках, передбачених Законом України «Про безоплатну правову допомогу»;

- подають клопотання до Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі про виключення адвоката з Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, та Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору, у випадках, передбачених Законом України «Про безоплатну правову допомогу»;

- приймають рішення про припинення надання безоплатної вторинної правової допомоги відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу»;

- подають щоквартальні та річні звіти про свою діяльність Координаційному центру, а також у порядку інформування — відповідному Головному управлінню юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі;

- інформують Координаційний центр за допомогою телефонного, факсимільного зв'язків, електронної пошти або через спеціальні інфор-

маційно-комунікаційні системи про факт реєстрації повідомлення про затримання особи.

9. Центри очолюють директори (керівники територіальних відділень Координаційного центру), які призначаються на посади і звільняються з посад директором Координаційного центру.

Директором центру може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту або, як виняток при призначенні директорів новостворених центрів, вищу освіту з менеджменту (державного управління), економіки або фінансів і загальний трудовий стаж не менше 10 років; досвід адвокатської діяльності або керівної роботи (стаж державної служби на посадах не нижче четвертої категорії) є перевагою.

10. Директор центру:

- організовує його роботу, несе персональну відповідальність за виконання покладених на центр завдань, звітує перед Координаційним центром;

- видає у межах своєї компетенції акти організаційно-розпорядчого характеру, контролює їх виконання;

- призначає на посади та звільняє з посад працівників центру, в межах повноважень розподіляє обов'язки між ними, затверджує правила внутрішнього трудового розпорядку, приймає рішення щодо заохочення працівників центру та застосування щодо них дисциплінарних стягнень;

- вносить пропозиції директорові Координаційного центру щодо штатного розпису та кошторису центру;

- забезпечує регулярне вивчення потреб та рівня задоволеності осіб, які звертаються щодо надання безоплатної вторинної правової допомоги, готує відповідну звітну інформацію та подає її Координаційному центру не рідше одного разу на квартал;

- забезпечує цільове використання коштів та майна центру, організовує ведення бухгалтерського та статистичного обліку, складання та подання звітності в установленому порядку;

- затверджує рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги або про відмову в наданні безоплатної вторинної правової допомоги та забезпечує об'єктивність перевірки належності осіб до тих категорій осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу;

- здійснює у встановленому законодавством порядку розподіл справ між адвокатами, які залучені до надання безоплатної вторинної правової допомоги;

- уповноважує працівників центру, що здійснюють чергування, видавати від імені центру доручення черговим адвокатам для підтвердження їх повноважень для надання безоплатної вторинної правової допомоги затриманим особам;

- затверджує графік цілодобового чергування працівників центру для прийняття повідомлень про випадки затримання осіб у встановле-

ному законодавством порядку для надання таким особам безоплатної вторинної правової допомоги з моменту їх затримання;

- затверджує графік цілодобового чергування адвокатів, з якими укладено договір про надання безоплатної вторинної правової допомоги, з метою забезпечення надання безоплатної вторинної правової допомоги кожній затриманій особі з моменту її затримання або з моменту необхідності залучення адвоката;

- забезпечує ведення особистого прийому осіб, які потребують безоплатної вторинної правової допомоги, висококваліфікованими працівниками центру;

- визначає представників центру до складу конкурсної комісії з відбору адвокатів для надання безоплатної вторинної правової допомоги;

- здійснює інші повноваження відповідно до законодавства.

11. Джерелами формування майна центрів є:

- майно, передане засновником;

- майно, придбане за рахунок власних коштів або інших, не заборонених законодавством джерел;

- майно, передане юридичними та фізичними особами.

12. Центри фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, інших, не заборонених законодавством джерел.

КОНЦЕПЦІЯ

Державної цільової програми формування системи безоплатної правової допомоги на 2013—2017 роки

Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 4 липня 2012 р. № 435-р

Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована Програма

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенція про статус біженців, Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах та інші міжнародні акти передбачають обов'язок держави забезпечити безоплатну та ефективну правову допомогу особам, які її потребують, і встановити мінімальні вимоги до надання такої допомоги.

Незважаючи на міжнародні та конституційні зобов'язання України, практика надання безоплатної правової допомоги залишається незадовільною, що призводить до прийняття численних рішень Європейського суду з прав людини проти України щодо порушення вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в частині права на справедливий суд, призначення захисника та забезпечення осіб безоплатною правовою допомогою.

Як приклад можна навести декілька вирішених Європейським судом з прав людини справ, у яких він звертає увагу на порушення права на правову допомогу.

Так, у справах «Бортник проти України» (№ 39528/04 від 27 січня 2011 р.), «Нечипорук та Йонкало проти України» (№ 42310/04 від 21 квітня 2011 р.), «Балицький проти України» (№ 12793/03 від 3 листопада 2011 р.) та інших рішеннях Європейським судом з прав людини встановлено порушення підпункту «с» пункту 3 статті 6 розділу I Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка визначає, що кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, має право захищати себе особисто чи використовувати правову допомогу захисника, обраного на власний розсуд, або, якщо він не має достатніх коштів для оплати правової допомоги захисника, одержувати таку допомогу безоплатно, якщо цього потребують інтереси правосуддя.

Прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (далі — Закон), який набрав чинності 9 липня 2011 р., стало важливим кроком у забезпеченні реалізації закріпленого статтею 59 Конституції України права кожного на правову допомогу, Концепції формування системи безоплатної правової допомоги в Україні, схваленої Указом Президента України від 9 червня 2006 р. № 509, а також міжнародних актів з питань захисту прав людини.

Закон передбачає надання безоплатної первинної та вторинної правової допомоги. Безоплатна первинна правова допомога надається з ча-

су набрання ним чинності. Реалізація Закону в частині надання безоплатної вторинної правової допомоги здійснюється поетапно.

Згідно з розділом VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону Мін'юст утворює до 1 січня 2013 р. центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги (далі — центри) в Автономній Республіці Крим, областях, мм. Києві та Севастополі.

Починаючи з 1 січня 2013 р. центри забезпечуватимуть надання правової допомоги особам, до яких застосовано адміністративне затримання та арешт; підозрюваним у вчиненні злочину особам, які затримані органами дізнання та слідства; особам, до яких як запобіжний захід обрано взяття під варту; особам, у справах яких участь захисника є обов'язковою відповідно до положень Кримінально-процесуального кодексу України.

Надання безоплатної вторинної правової допомоги іншим категоріям осіб, які згідно із Законом мають право на таку допомогу, забезпечуватиметься поетапно починаючи з 1 січня 2014 року.

З 1 січня 2017 р. безоплатна вторинна правова допомога повинна надаватися в повному обсязі всім категоріям осіб, передбаченим Законом.

Установлений Законом механізм надання безоплатної правової допомоги у кримінальних справах є складовою оновленого кримінального процесу відповідно до Кримінального процесуального кодексу України. Зазначеним Кодексом передбачено механізм залучення захисника для здійснення захисту за призначенням, а також для проведення окремої процесуальної дії. Такі захисники, зокрема, призначатимуться відповідно до постанови слідчого, прокурора чи ухвали слідчого судді, суду через орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги.

Однак на сьогодні конкретних заходів щодо реалізації положень Закону та нового Кримінального процесуального кодексу України стосовно формування системи безоплатної правової допомоги не передбачено.

Реалізація положень Закону потребує розроблення чіткого механізму поетапного формування ефективної системи безоплатної правової допомоги.

Також потребують вирішення питання фінансування заходів, пов'язаних з формуванням системи та забезпеченням надання безоплатної правової допомоги.

Наведені обставини перешкоджатимуть досягненню цілей Закону, зокрема щодо створення розгалуженої системи безоплатної правової допомоги, що здатна забезпечити надання такої допомоги усім особам, які її потребують і мають на неї право, а також щодо забезпечення її ефективного функціонування.

Аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом

Згідно із статистичними відомостями, поданими судами першої інстанції, а також за даними, наведеними у щорічній доповіді Уповнова-

женого Верховної Ради України з прав людини, протягом останніх років значно збільшилася кількість судових справ та звернень громадян щодо порушення встановленого Конституцією України права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги під час вирішення справ у судах та інших державних органах.

У 2009 році до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини надійшли звернення від 84 100 громадян України, іноземців та осіб без громадянства, у 40 258 з яких йдеться про порушення конституційних прав людини. Найбільша кількість повідомлень — 20 682 (51,4 відсотка) стосуються порушення громадянських прав. У 8439 зверненнях (21 відсоток) йдеться про неналежний судовий захист, а саме прийняття необ'єктивних та незаконних рішень, неможливість досягти справедливості в судах та залучити до розгляду справи професійного адвоката.

За результатами проведеного аналізу статистичних даних щодо кількості звернень громадян за соціальними категоріями заявників можна зробити висновок, що значна частина з них належить до малозабезпечених та малозахищених верств населення, більшість з яких відповідно до Закону має право на безоплатну вторинну правову допомогу.

Так, протягом 2009 року до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини надійшли 6180 звернень (7,3 відсотка) від пенсіонерів, 3392 (4 відсотки) — від осіб, які позбавлені волі та відбувають покарання, 2191 (2,6 відсотка) — від інвалідів, 849 (1 відсоток) — від осіб, що перебувають під слідством, 446 (0,5 відсотка) — від багатодітних сімей, 455 (0,5 відсотка) — від одиноких матерів, 413 (0,5 відсотка) — від учасників війни та бойових дій, 381 (0,5 відсотка) — від дітей, позбавлених батьківського піклування, 251 (0,3 відсотка) — від іноземців та осіб без громадянства, 200 (0,2 відсотка) — від безробітних.

Протягом 2010 року до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за захистом своїх прав звернулися 82 300 громадян України, іноземців та осіб без громадянства, у тому числі біженців, а у 2011 році — 164 000 таких осіб.

У цілому кількість звернень з початку діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини становить понад 1 000 000.

Результати аналізу статистичної інформації громадських приймалень з надання безоплатної первинної правової допомоги, утворених при органах юстиції, свідчать, що за 2010 рік малозахищеним верствам населення надано 176 714 консультацій, переважна більшість яких з цивільно-правових питань (32 272, або 18,3 відсотка), з питань соціального захисту населення (18 744, або 10,6 відсотка), земельних питань (15 191, або 8,7 відсотка).

Офісами громадського захисту у м.м. Харкові, Білій Церкві та Хмельницькому узагальнено інформацію за 2010 рік про грубі порушення прав людини, які містять ознаки перевищення влади з боку відповідних посадових осіб органів внутрішніх справ у формі кримінальних злочинів (примушування давати показання, порушення права на захист то-

що), зокрема зафіксовано по 27 випадків психологічного і фізичного примусу.

Протягом трьох років у зазначених містах офісами громадського захисту надано правову допомогу за 3589 зверненнями, з них у 2008 році — 1110, 2009 році — 1292, 2010 році — 1187 звернень.

У 2010 році суб'єктами звернення стали органи внутрішніх справ — 746 звернень (63 відсотки), фізичні особи — 261 (22 відсотки), суди — 161 (13,6 відсотка), прокуратура — 18 (1,5 відсотка), органи виконання покарань — одне звернення.

За даними офісів громадського захисту у м. Білій Церкві, Харкові та Хмельницькому, у Білій Церкві у 2008 році надано безоплатну правову допомогу за 268 зверненнями, у 2009 році — за 330, у 2010 році — за 355 зверненнями, у Харкові у 2008 році — за 605 зверненнями, у 2009 році — за 660, у 2010 році — за 500 зверненнями; у Хмельницькому у 2008 році — за 237 зверненнями, у 2009 році — за 302, у 2010 році — за 332 зверненнями.

Офісами громадського захисту зафіксовані порушення прав затриманих осіб. Так, протягом 2010 року в м. Харкові встановлено 24 випадки відібрання пояснень без захисника, у м. Білій Церкві — 39, у м. Хмельницькому — 109; у м. Харкові — 25 випадків допиту без захисника, у м. Білій Церкві — 39, у м. Хмельницькому — 102; у м. Харкові — п'ять випадків відтворення обстановки і обставин події без участі захисника, у м. Хмельницькому — чотири. Загальна кількість випадків порушення прав затриманих осіб у зазначених містах становить 347, тобто порушення відбувались майже щодня протягом року.

За таких умов реальна можливість затриманої особи реалізувати своє право на захист, зокрема на відмову давати показання, відсутня.

На основі статистичних даних за 2010 рік, поданих Мінсоцполітики, МВС, Держстатом, Адміністрацією Держприкордонслужби, Держмитслужбою, Державною судовою адміністрацією, Генеральною прокуратурою України, Мін'юстом проведено розрахунок кількості осіб, які відповідно до статті 14 Закону мають право на отримання безоплатної вторинної правової допомоги, і визначено, що їх чисельність становить 14 700 232, або 322 особи на кожну тисячу громадян.

Кількість осіб, що мають право на отримання безоплатної правової допомоги, за категоріями у 2010 році становила:

- таких, що проживали у домогосподарствах із середнім загальним доходом на місяць нижче прожиткового мінімуму, — 9 657 900;
- інвалідів, які отримують пенсію та/або соціальні виплати у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для осіб, які втратили працездатність, — 2 457 381;
- учасників бойових дій, учасників війни, інвалідів війни, осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», осіб, які мають особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, — 2 128 957;
- затриманих в адміністративному та кримінально-процесуальному порядку, — 278 743.

Кількість осіб, у справах яких відповідно до положень Кримінально-процесуального кодексу України участь захисника є обов'язковою, у 2011 році становила 17 950.

Найбільшу кількість осіб, які мають право на отримання безоплатної вторинної правової допомоги, зафіксовано у Дніпропетровській області — 894 180 особи, Донецькій — 1 054 692, Луганській — 705 868, Львівській області — 1 040 400, Автономній Республіці Крим — 730 284 особи.

Наведені дані свідчать про наявність суспільної потреби в отриманні своєчасної та якісної безоплатної правової допомоги, а також необхідність забезпечення її надання, оскільки на сьогодні значна кількість осіб не може отримати належний правовий захист.

Водночас для забезпечення надання якісної безоплатної правової допомоги особам, які її потребують і мають на неї право, недостатньо прийняти Закон та утворити центри в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та Севастополі.

Розв'язання зазначеної проблеми можливе шляхом формування ефективної системи доступної та якісної безоплатної правової допомоги із застосуванням комплексного підходу, що передбачає розроблення і затвердження Державної цільової програми формування системи безоплатної правової допомоги на 2013-2017 роки (далі — Програма).

Мета Програми

Метою Програми є розроблення та здійснення комплексу заходів правового, організаційного та економічного характеру, спрямованих на забезпечення доступу до безоплатної правової допомоги осіб, які мають на неї конституційне право і потребують такої допомоги.

Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми на основі порівняльного аналізу можливих варіантів

Можливі два варіанти розв'язання проблеми.

Перший варіант передбачає забезпечення надання безоплатної первинної правової допомоги визначеними Законом суб'єктами та безоплатної вторинної правової допомоги 27 центрами, які планується утворити в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та Севастополі.

При цьому для значної частини населення, що проживає в містах, у яких не передбачене утворення центрів, а також у віддалених населених пунктах, оперативне отримання правових послуг, зокрема безоплатної вторинної правової допомоги, залишиться недоступним.

Крім того, зазначений варіант не передбачає здійснення необхідних для формування ефективної системи безоплатної правової допомоги заходів, зокрема широкого інформування населення про можливість отримання безоплатних правових послуг, інформування та мотивації адвокатів для їх подальшого залучення до надання правової допомоги, проведення їх навчання, налагодження співпраці із сторонами процесу,

у тому числі суддями, прокурорами, слідчими, особами, які проводять дізнання, службовими особами органів, уповноважених здійснювати адміністративне затримання, а також запровадження системи зовнішнього моніторингу якості надання правової допомоги.

Зазначений варіант не дасть змоги розв'язати проблему комплексно та досягти високої ефективності діяльності суб'єктів надання безоплатної правової допомоги та системи в цілому.

Другий, оптимальний варіант передбачає розв'язання проблеми шляхом здійснення комплексу заходів Програми щодо формування відповідної інституціональної системи надання безоплатної правової допомоги та забезпечення ефективної взаємодії між її складовими.

Такий підхід забезпечить розвиток системи і збільшення обсягу надання безоплатної первинної правової допомоги за рахунок залучення та підтримки таких надавачів відповідних послуг, як юридичні клініки та громадські організації, що дасть змогу зменшити обсяг витрат бюджетних коштів на вторинну правову допомогу та, у свою чергу, створити умови для стимулювання органів місцевого самоврядування, які повинні стати активними суб'єктами надання первинної правової допомоги або забезпечити широкий доступ осіб до отримання такої допомоги.

Крім того, наявність Програми як стратегічного плану заходів дасть змогу залучити додаткові фінансові ресурси від національних та іноземних донорів.

Шляхи і способи розв'язання проблеми, строк виконання Програми

Розв'язати проблему передбачається шляхом здійснення комплексу заходів кількома етапами.

На першому етапі (2013 рік) планується:

- утворення, матеріально-технічне забезпечення 43 міськрайонних центрів, відбір та навчання їх персоналу, формування системи управління якістю, комплексних інформаційних автоматизованих систем;
- проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед адвокатів, суддів, прокурорів, слідчих, осіб, які проводять дізнання, службових осіб органів, уповноважених здійснювати адміністративне затримання, у тому числі тематичних семінарів для залучення їх до роботи з міськрайонними центрами;
- продовження співпраці з органами місцевого самоврядування щодо залучення їх до виконання Програми;
- поетапне масштабування системи управління якістю та комплексних інформаційних автоматизованих систем;
- проведення інформаційної кампанії з питань надання безоплатної правової допомоги (розміщення соціальної реклами на радіо, телебаченні та в Інтернеті, здійснення публікацій, виступи на радіо і телебаченні, проведення круглих столів, конференцій, інших інформаційних заходів);
- узагальнення результатів виконання першого етапу формування системи безоплатної правової допомоги, розроблення відповідних пропозицій, у тому числі з удосконалення законодавства.

На другому етапі (2014 рік) планується:

- утворення, матеріально-технічне забезпечення 24 центрів у містах обласного та республіканського Автономної Республіки Крим значення, відбір та навчання їх персоналу, формування системи управління якістю, комплексних інформаційних автоматизованих систем;
- проведення інформаційно-роз'яснювальної кампанії серед адвокатів, суддів, прокурорів, слідчих, осіб, які проводять дізнання, службових осіб органів, уповноважених здійснювати адміністративне затримання, у тому числі тематичних семінарів для залучення їх до роботи з центрами в містах обласного та республіканського Автономної Республіки Крим значення;
- розроблення та впровадження навчальних програм (модулів), проведення тематичних семінарів у навчальних закладах, що здійснюють підготовку фахівців для правоохоронних органів, перепідготовку та підвищення кваліфікації суддів, службових осіб правоохоронних органів, органів дізнання та слідства;
- поетапне масштабування системи управління якістю надання безоплатної правової допомоги та комплексних інформаційних автоматизованих систем;
- проведення інформаційної кампанії з питань надання безоплатної правової допомоги (розміщення соціальної реклами на радіо, телебаченні та в Інтернеті, здійснення публікацій, виступи на радіо і телебаченні, проведення круглих столів, конференцій, інших інформаційних заходів);
- узагальнення результатів виконання другого етапу формування системи безоплатної правової допомоги, розроблення відповідних пропозицій, у тому числі з удосконалення законодавства.

На третьому етапі (2015-2017 роки) планується:

- завершення формування мережі центрів за результатами аналізу практики правозастосування, утворення нових, проведення у разі потреби реорганізації діючих центрів, забезпечення діяльності утворених центрів;
- сприяння інституційному розвитку юридичних клінік та громадських організацій, що надають безоплатну правову допомогу;
- проведення інформаційно-роз'яснювальної кампанії серед адвокатів, а також суддів, прокурорів, слідчих, осіб, які проводять дізнання, службових осіб органів, уповноважених здійснювати адміністративне затримання, у тому числі, тематичних семінарів для адвокатів, включених до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом, та Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу на тимчасовій основі на підставі договору;
- запровадження додаткових інструментів надання безоплатної вторинної правової допомоги, зокрема встановлення інформаційних кіосків та створення комплексних інформаційних автоматизованих систем для за-

безпечення можливості звернення за правовою допомогою та отримання безоплатної первинної правової допомоги в режимі реального часу;

- створення і впровадження системи зовнішнього незалежного моніторингу та оцінювання доступності, повноти та якості надання правової допомоги;

- завершення формування системи управління якістю надання безоплатної правової допомоги;

- завершення створення комплексних інформаційних автоматизованих систем (зокрема, національного веб-порталу правової допомоги, єдиного телефонного номера безоплатної правової допомоги, єдиної IP-мережі, що об'єднує центри з використанням технології IP-телефонії, єдиної електронної системи адміністрування справ, щодо яких надається вторинна правова допомога, єдиної системи електронного документообігу в мережі центрів);

- проведення інформаційної кампанії з питань надання безоплатної правової допомоги (розміщення соціальної реклами на радіо, телебаченні та в Інтернеті, здійснення публікацій, виступи на радіо і телебаченні, проведення круглих столів, конференцій, інших інформаційних заходів);

- узагальнення результатів виконання етапів формування системи безоплатної правової допомоги, розроблення відповідних пропозицій, у тому числі з удосконалення законодавства.

Строк виконання Програми становить п'ять років.

Очікувані результати виконання Програми, визначення її ефективності

Виконання Програми дасть змогу забезпечити доступ до якісної безоплатної правової допомоги осіб, які потребують такої допомоги, а саме:

- створити належні умови для надання безоплатної первинної правової допомоги та поетапної реалізації Закону в частині забезпечення надання безоплатної вторинної правової допомоги;

- сформувати ефективну розгалужену систему безоплатної правової допомоги, що забезпечить реалізацію зобов'язань України за Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенцією про статус біженців, Конвенцією про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, положень нового Кримінального процесуального кодексу України щодо залучення захисника за призначенням, зменшення кількості звернень до Європейського суду з прав людини щодо порушення Україною зобов'язань у сфері захисту прав людини, оскільки у національних інстанціях буде забезпечено доступ осіб до правової допомоги та справедливого судочинства.

Оцінка фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для виконання Програми

Фінансування Програми планується здійснювати за рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті, а також за рахунок інших не захищених законодавством джерел.

Орієнтовний обсяг видатків, необхідних для виконання Програми, становить 402 млн. гривень, у тому числі:

у 2013 році — 139 млн. гривень, зокрема для здійснення першого заходу — 102,1 млн. гривень, другого — 1,3 млн., третього та шостого — в межах видатків, передбачених законом про Державний бюджет України на 2013 рік Мін'юсту як головному розпорядникові бюджетних коштів, четвертого — 34,6 млн., п'ятого — 1 млн. гривень;

у 2014 році — 98 млн. гривень, зокрема для здійснення першого заходу — 32,6 млн. гривень, другого — 1,5 млн., третього та шостого — у межах видатків, передбачених законом про Державний бюджет України на 2014 рік Мін'юсту як головному розпорядникові бюджетних коштів, четвертого — 62,4 млн., п'ятого — 1,5 млн. гривень;

у 2015-2017 роках — 165 млн. гривень, зокрема для здійснення першого заходу — 10 млн. гривень, другого — 7,5 млн., третього — 3 млн., четвертого — 125,5 млн., п'ятого, шостого та дев'ятого — у межах видатків, передбачених законом про Державний бюджет України на відповідний рік Мін'юсту як головному розпорядникові бюджетних коштів, сьомого — 18 млн., восьмого — 1 млн. гривень.

Оцінка матеріально-технічних і трудових ресурсів проводиться з урахуванням основних прогностичних показників економічного і соціального розвитку, які подаються разом з проектом закону про Державний бюджет України на відповідний рік, інших прогностичних документів, затверджених в установленому порядку.

Обсяги фінансування Програми уточнюються під час складання проекту Державного бюджету України на відповідний рік в межах видатків, передбачених для головного розпорядника бюджетних коштів.

Остаточна оцінка фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для виконання Програми (з обґрунтуванням обсягів фінансових ресурсів за джерелами фінансування та результатами проведення оцінки реальних можливостей ресурсного забезпечення виконання Програми за рахунок коштів державного бюджету, а також інших не заборонених законодавством джерел), проводиться після узагальнення пропозицій, що надійшли від міністерств, інших центральних органів виконавчої влади під час розроблення проекту Програми.



ІНСТИТУТ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

Institute of Legal Policy

Інститут правової політики є неприбутковою громадською організацією та здійснює свою діяльність на принципах добровільності, рівноправності його членів, верховенства права і гласності. Основною метою діяльності Інституту правової політики є експертно-аналітична діяльність у сфері права та правозастосування. Експерти Інституту правової політики мають великий науковий та практичний досвід, що дозволяє прогнозувати розвиток правових явищ, а також аналізувати юридичні наслідки здійснення правової політики в державі. Головна особливість діяльності Інституту — об'єктивний і неупереджений правовий аналіз суспільно-політичних подій.

Удосконалення існуючих та запровадження нових законодавчих форм реалізації прав і свобод розглядається як основна складова процесу утвердження громадянського суспільства в державі.

Структура Інституту правової політики.

Інститут правової політики (ІПП) діє з 2004 року та має в своїй основі 4 експертно-аналітичних відділів:

Відділ конституційного права, публічного адміністрування та місцевого самоврядування

Відділ з питань дослідження проблем судоустрою та антикорупційної політики

Відділ кримінальної юстиції та захисту прав людини

Відділ міжнародно-правового аналізу

На даний момент діяльність експертів Інституту правової політики зосереджена на аналізі ряду законодавчих ініціатив, які стосуються розробки Концепції кримінальної юстиції, законів України про місцеве самоврядування, всеукраїнський і місцевий референдуми.

Інститут правової політики очолює екс-міністр юстиції України (2007—2010), народний депутат України IV—VI скликань, доктор юридичних наук, заслужений юрист України, віце-президент Світового конгресу українських юристів ОНІЩУК Микола Васильович.

Контакти: Адреса: 01025, м. Київ, вул. Стрілецька, 4-6.
Телефон: (044)272 22 93, 235 86 48, 235 86 49
E-mail: office@ilp.kiev.ua



Всеукраїнська громадська організація
«Інститут перехідних суспільств»

Україна, 04213, м. Київ, вул. Героїв Сталінграда, 60, кв. 294.

Тел.: 050-381-20-92, 097-342-66-20. E-mail: pela@ukr.net

ВГО «Інститут перехідних суспільств» заснована 04.02.2010р., зареєстрована 07.09.2011р. (Свідоцтво №3623), є недержавною неприбутковою громадською організацією (NNGO).

Метою діяльності організації є становлення в Україні громадянського суспільства.

Статутні завдання: дослідження процесів трансформації і проблем перехідних суспільств; сприяння економічним та політичним реформам, розвитку демократичних перетворень; підвищення правової свідомості та культури; сприяння доброчесності, запобігання та протидія корупції; захист прав та представлення інтересів; моніторинги; інформування.

Керівники та представники організації є членами та в керівництві 12 Громадських рад при центральних органах державної виконавчої влади.

Актив Інституту має великий досвід реалізації проектів та співпраці з багатьма міжнародними організаціями (USAID, CIDA, EF, FH, NED, IRF, IFES, IREX, IRI, NDI, PH, CCP, ABA, UCCA, UMREP, TI, USA-Ukraine, OSCE-ODIHR та іншими).

В даний час Інститутом реалізується проект «Правова допомога власникам землі Житомирщини» за підтримки Проекту USAID AgroInvest (www.agroinvest.org.ua). Проектом передбачена правова допомога з питань власності на землю двох рівнів; правова просвіта; медіація; підтримка в оформленні прав власності. Регіональний офіс проекту знаходиться в смт.Володарськ-Волинський Житомирської області. Проект реалізується у співпраці з органами державної виконавчої влади (Міністерством юстиції України, Державною реєстраційною службою України, Державним агентством земельних ресурсів України) та їх регіональними підрозділами, місцевими державними адміністраціями і радами. Реалізація проекту підтримується Громадською радою при Укрдержреєстрі. Керівник проекту — Володимир Свентицький, голова правління Інституту, заступник голови Громадської ради при Державній реєстраційній службі України. Заходи проекту: обговорення проблемних питань та пошук шляхів їх вирішення на конференції й круглому столі; тренінг для активістів.

ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

ЗАКОН УКРАЇНИ
«ПРО БЕЗОПЛАТНУ
ПРАВОВУ ДОПОМОГУ»

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ
КОМЕНТАР

За загальною редакцією
ОНИЩУКА Миколи Васильовича

Оригінал-макет підготовлено
«КП-Сервіс»

Підписано до друку 15.11.2012. Формат 60х84 1/16
Друк офсетний. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 5,6. Тираж 7000 прим.